

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ ΦΥΣΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ ΚΑΙ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ

Κατεύθυνση: Παιδαγωγικών
Ειδικότητα:
Ελληνικοί Παραδοσιακοί Χοροί

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ
της φοιτήτριας
ΜΠΟΥΓΙΕΣΗ ΜΑΡΙΑΣ

**Ο χορός και το τραγούδι μέσα από τα κοινωνικά
δρώμενα, στον Αυλώνα Αττικής**

ΕΠΙΒΛΕΠΟΝΤΕΣ:

ΓΙΑΝΝΗΣ ΔΗΜΑΣ Ε.Ε.Δ.Π.

ΓΙΑΝΝΗΣ ΚΩΤΗΣ (407/70)

ΧΑΡΙΛΑΟΣ ΚΟΥΘΟΥΡΗΣ Επ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ

ΑΚΑΔ. ΕΤΟΣ: 2008-2008

ΤΡΙΚΑΛΑ
Ιούλιος 2009

-----*-----

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ & ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗΣ
ΕΙΔΙΚΗ ΣΥΛΛΟΓΗ «ΓΚΡΙΖΑ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ»

Αριθ. Εισ.: 7276/1
Ημερ. Εισ.: 11/11/2009
Λογιά: _____
Ταξιθετικός Κωδικός: ΠΤ-ΤΕΦΑΑ
2009
ΜΠΟ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

004000102560

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	4
Κεφάλαιο 1^ο	
1.1 Ίδρυση του Αυλώνα.....	6
1.2 Γλώσσα – Ντοπιολαλιά.....	9
1.3 Οι ονομασίες του χωριού στο πέρασμα του χρόνου.....	11
1.4 Η οικογένεια Ζυγομαλά και ο Αυλώνας.....	13
1.5 Το τρένο.....	18
Κεφάλαιο 2^ο	
2.1 Ο Κύκλος της Ζωής.....	19
2.2 Γέννηση – Βάπτιση.....	19
2.3 Λόγος.....	21
2.4 Αρραβώνας	23
2.5 Γάμος.....	26
2.6 Θάνατος.....	33
Κεφάλαιο 3^ο	
3.1 Ο Κύκλος του Χρόνου.....	35
3.2 Φθινόπωρο.....	35
3.3 Χριστούγεννα.....	37
3.4 Απόκριες.....	38
3.5 Πάσχα.....	41
3.6 Πανηγύρια – Καλοκαίρι.....	43

Κεφάλαιο 4^ο

4.1 Οι χοροί που χορεύονται στον Αυλώνα.....	47
4.1.1 Συρτό.....	48
4.1.2 Τσάμικο.....	49
4.1.3 Πλέξιζα.....	50
4.1.4 Χειμαριώτικο.....	52
4.1.5 Καγκέλι.....	53
4.1.6 Χασάπικο γρήγορο.....	55
4.2 Ντόπιοι μουσικοί και τραγουδιστές.....	57

Κεφάλαιο 5^ο

5.1 Λόγια Τραγουδιών.....	60
5.1.1 Καθιστικά τραγούδια.....	60
5.1.2 Συρτό – Μικρό καγκέλι.....	65
5.1.3 Αρβανίτικα τραγούδια.....	66
ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΤΕΣ.....	70
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	71

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ο χορός είναι ένα παγκόσμιο φαινόμενο, αποτελεί μέσο έκφρασης και επικοινωνίας, ενώ παράλληλα είναι μία από τις σημαντικότερες κοινωνικές εκδηλώσεις. Έχει άμεση σχέση με τον πολιτισμό, την ιστορία και την εξέλιξη της κοινωνίας μέσα στην οποία διαμορφώνεται και την οποία εκφράζει. Ο ελληνικός χορός, ο οποίος είναι άμεσα συνδεδεμένος με τη μουσική και το τραγούδι, είναι αποτέλεσμα της πολυμορφίας των λειτουργιών της ζωής των Ελλήνων.

Κάθε περιοχή έχει, όπως είναι φυσικό, τους δικούς της χορούς, με το χαρακτηριστικό και ξεχωριστό τους ύφος και μουσική. Η αυθεντικότητα αυτή του ύφους και της μουσικής της κάθε περιοχής, είναι δύσκολο να την αποδώσει κάποιος χορεύοντας τους χορούς της περιοχής. Πόσο μάλλον προσπαθώντας να εξηγήσει το χορό ως σύνολο μέσα σε μερικές σελίδες.

Η προσπάθεια όμως, καταγραφής των χορών μιας περιοχής που κάθε φορά γίνεται, είναι πιστεύω σημαντική γιατί μας δίνει στοιχεία για τον πολιτισμό και την ιστορία μας.

Ο σκοπός της παρούσας διπλωματικής εργασίας είναι η καταγραφή των τοπικών χορών με την αντίστοιχη παραδοσιακή μουσική και τραγούδια, μέσα από τα κοινωνικά δρώμενα στον Αυλώνα Αττικής. Με αυτόν τον τρόπο πιστεύω πως θα βοηθήσω τόσο στην διάσωση όσο και στην διάδοση των παραδοσιακών κοινωνικών δρώμενων του Αυλώνα Αττικής, του τόπου από τον οποίο κατάγομαι.

Ξεκίνησα την επιτόπια έρευνα τον Ιούλιο του 2008 και την τελείωσα τον Απρίλιο του 2009. Φυσικά από το Σεπτέμβρη του 2009 και μετά η έρευνα γινόταν κυρίως σε αργίες, τότε δηλαδή που πήγαινα στον Αυλώνα.

Οι κάτοικοι με ευχαρίστηση και προθυμία με βοήθησαν στο έργο μου, λέγοντάς μου αυτά που γνώριζαν και είχαν οι ίδιοι βιώσει, αλλά και αυτά που είχαν ακούσει από τους γονείς τους παλαιότερα.

Διαβάζοντας το βιβλίο του κ. Λιάκουρη <<Αυλώνας Αττικής>>, έμαθα κάποια ιστορικά κυρίως στοιχεία για το χωριό. Επίσης προσπάθησα να καταλάβω τη φιλοσοφία και τη νοοτροπία των κατοίκων δέκα και είκοσι χρόνια πριν και να τη συγκρίνω με τη σημερινή. Ακόμα πήρα αρκετά στοιχεία για την καθημερινή ζωή των

κατοίκων και των κοινωνικών δρώμενων έτσι ώστε όταν πήγα να πάρω συνεντεύξεις ήξερα κάποια βασικά στοιχεία και ρώταγα ακόμη περισσότερα.

Ένα πρόβλημα που αντιμετώπισα, ήταν η ελάχιστη βιβλιογραφία που υπήρχε σχετικά ε το θέμα. Έτσι αναζήτησα βιβλιογραφία και από τα γύρω χωριά με τα οποία οι κάτοικοι του Αυλώνα ήξερα πως είχαν καλές σχέσεις.

Οι Συνεντεύξεις που πήρα είναι κυρίως από ντόπιους κατοίκους του χωριού. Ανθρώπους που έχουν γεννηθεί και μεγαλώσει στον Αυλώνα. Εξαίρεση αποτελούν μόνο δύο άτομα τα οποία δεν κατάγονται από το χωριό, όμως ασχολούνται με την ιστορία και τα κοινωνικά δρώμενα του τόπου.

Για την έρευνα χρησιμοποίησα βίντεο, φωτογραφικό υλικό και κάποιες χειρόγραφες σημειώσεις. Το βίντεο περιλαμβάνει περίπου τέσσερις ώρες συνέντευξη από τους κατοίκους και την καταγραφή του εθίμου ντιβάνι. Το φωτογραφικό υλικό περιλαμβάνει στιγμές από τα κοινωνικά δρώμενα, χορούς και ιστορικά πρόσωπα του χωριού.

Η μεθοδολογία που ακολουθήθηκε για την πραγματοποίηση της συγκεκριμένης έρευνας ήταν η εξής:

- Η συμμετοχική παρατήρηση του χορού, η επιτόπια έρευνα των εθίμων, οι συνεντεύξεις των κατοίκων του χωριού για την εθιμική τους ζωή στον κύκλο του χρόνου και της ζωής. Επίσης η προσωπική συμμετοχή στα κοινωνικά και χορευτικά δρώμενα, καθώς και η καταγραφή των χορών.

Σε αυτό το σημείο θα ήθελα να επισημάνω πως αυτή η έρευνα και η εργασία αποτελούν για μένα μια ξεχωριστή εμπειρία , παρά τις δυσκολίες που αντιμετώπισα, αφού μπόρεσα να μάθω και να γράψω για τα έθιμα και τη ζωή των κατοίκων του τόπου από τον οποίο κατάγομαι. Έτσι και η ίδια έμαθα περισσότερα για τον τόπο μου, αλλά και όποιος άλλος ενδιαφερθεί να μάθει κάποια στοιχεία που περιλαμβάνονται στην εργασία μου θα μπορέσει να τα μάθει και γιατί όχι να συνεχίσει και ο ίδιος με ακόμα περισσότερες πληροφορίες.

Τέλος θα ήθελα να ευχαριστήσω όλους όσους με βοήθησαν να πραγματοποιήσω την εργασία αυτή.

1.1 ΙΔΡΥΣΗ ΤΟΥ ΑΥΛΩΝΑ

Ο Αυλώνας βρίσκεται στην ανατολική Αττική, στους πρόποδες των βορείων ορεινών όγκων της Πάρνηθας, στη πλαγιά του βουνού Αρμενιά και συνορεύει με το νομό Βοιωτίας. Απέχει 45χιλ. από την Αθήνα και 40χιλ. από την Χαλκίδα. Στα βόρεια αναπτύσσεται ο κάμπος, τον οποίο διασχίζουν δύο ρέματα, ο Βυρός και η Μπάθεζα. Και τα δύο μαζί με τον Ασωπό ποταμό συμβάλλουν λίγο πριν το διοικητικό όριο Αττικής και Βοιωτίας. Ο Αυλώνας έχει 5.000 κατοίκους οι οποίοι είναι κυρίως Αρβανίτες αλλά και Βλάχοι, ενώ υπάρχει και ένας μικρός αριθμός Σαρακατσάνων.

Σύμφωνα με τον Λιάκουρη (1997), στο βιβλίο «Αυλώνας Αττικής» στις σελίδες 1 έως 3, το χωριό άρχισε να κατοικείται πριν από την Ελληνική Επανάσταση του 1821, με τη μορφή ενός οικισμού από χαμόσπιτα και καλύβες, εκεί που σήμερα λέμε πως είναι το παλιό χωριό ή το πάνω χωριό, αφού οι σιδηροδρομικές γραμμές του τρένου χωρίζουν το χωριό στη μέση ενώ μία γέφυρα είναι αυτή που το ενώνει. Στη συνέχεια λοιπόν το χωριό και σταδιακά άρχισε να απλώνεται προς τα ανατολικά. Το πιο πιθανό είναι πως στην περιοχή του σημερινού χωριού μετακινήθηκαν χωρικοί κυρίως από μια τοποθεσία που ονομαζόταν Παλιοκατουντ(ι), που σημαίνει παλιό χωριό και από δύο μικρότερους οικισμούς, η ονομασία των οποίων ήταν Βλιάσι ή Βλάση ή Βλιασάτι και Κατουντοτόπι. Η μετακίνηση αυτή ίσως έγινε εξαιτίας των δυσκολότερων συνθηκών διαβίωσης σε αυτές τις περιοχές. Οι δύσκολες αυτές συνθήκες ήταν πιθανόν ότι δεν υπήρχε πηγαίο νερό, οι Τούρκοι της Εύβοιας μπορούσαν εύκολα να κάνουν επιδρομές και η παρουσία ληστών ήταν έντονη.

Εκτός από την περιοχή που καταλάμβανε το χωριό, πολύ πιθανό είναι να ζούσαν στην περιοχή, κυρίως προς το βουνό οικογένειες γεωργοκτηνοτρόφων και υλοτόμων οι οποίες κατέβαιναν στο χωριό είτε για να ξεχειμωνιάσουν είτε για να πουλήσουν τα προϊόντα τους. Έτσι οι οικογένειες αυτές σιγά-σιγά εγκαταστάθηκαν στο χωριό.

Κατά τον εποικισμό, τώρα, των Αρβανιτών στην Αττική, κάποιες οικογένειες θα εγκαταστάθηκαν στα Μπούγα, με επικρατέστερη εκείνη των Μπουαίων, από τους οποίους πήρε και το όνομά του. Τα Μπούγα, σύμφωνα με χάρτες και μαρτυρίες, διαμορφώθηκαν οριστικά σε μόνιμο οικισμό περίπου το 1860. Λίγο αργότερα το 1884 οι οικογένειες που κατοικούσαν εκεί μετακινήθηκαν και αυτές προς το χωριό.

Τα Μπούγα και σήμερα εξακολουθούν να αποτελούν έναν μικρό οικισμό δίπλα στον Αυλώνα, στον οποίο και ανήκουν.

*Μερική άποψη του χωριού το 1980.
(Ήταν η εποχή που επικρατούσαν οι αντιαισθητικές ταράτσες).*

Ο Αυλώνας μέσα στα γεωγραφικά του όρια περιλαμβάνει και μια περιοχή με την ονομασία Βλάχικα. Παλαιότερα η περιοχή αυτή ήταν δίπλα ακριβώς στο χωριό, σήμερα όμως αποτελεί μέρος του χωριού, με μόνο διαχωρισμό ίσως ότι όταν μιλάμε για την περιοχή αυτή, για να καταλάβουν οι συνομιλητές μας σε πιο μέρος του χωριού αναφερόμαστε, την αποκαλούμε με την ονομασία Βλάχικα.

Ανατολικό μέρος του χωριού. Η βίλα Ζυγομαλά και στο βάθος ο οικισμός «Βλάχικα» το 1978.

Τα Βλάχικα δημιουργήθηκαν τις πρώτες δεκαετίες του 20^{ου} αιώνα από οικογένειες του χωριού τις οποίες αποκαλούσαν Βλάχους. Προσπαθώντας να καταλάβω ποιους οι ντόπιοι ονομάζουν Βλάχους, τόσο κατά την προσωπική μου γνώμη αλλά και μαρτυρίες κατοίκων, έφτασα στο εξής συμπέρασμα: στον Αυλώνα είχαν έρθει και εγκατασταθεί αρχικά στα μέρη που ήταν κατάλληλα για βοσκότοπους Βλάχοι, Σαρακατσάνοι ενώ ζούσαν στο χωριό και οι κάτοικοί του Αρβανίτες.

Ο διαχωρισμός μεταξύ αυτών δε γίνεται με μεμονωμένα χαρακτηριστικά, όπως η γλώσσα αλλά γενικότερα από μαρτυρίες ντόπιων, χάρτες και από την υπάρχουσα βιβλιογραφία.

Έτσι οι πρώτοι Βλάχοι άρχισαν να έρχονται περίπου το 1900, ενώ συνέχισαν το 1910. Οι οικογένειες των Σαρακατσάνων ήρθαν σχεδόν την ίδια περίοδο.

Σήμερα, οι ντόπιοι Αρβανιτόβλαχοι, ως Βλάχους χαρακτηρίζουν τους λεγόμενους Σαρακατσάνους. Επειδή όμως έχουν περάσει αρκετά χρόνια, δεν λείπουν εκείνοι που λένε πως οι Σαρακατσάνοι δε μπορούν να χαρακτηρίζονται ως Σαρακατσάνοι, αφού μετά από τόσα χρόνια στον Αυλώνα θεωρούνται και αυτοί ντόπιοι.

1.2 Η ΓΛΩΣΣΑ - ΝΤΟΠΙΟΛΑΛΙΑ

Χαρακτηριστικό τόσο για τη γλώσσα όσο και γενικότερα για την καταγωγή των κατοίκων του Αυλώνα και των Αρβανίτων είναι ένα τμήμα από το βιβλίο του Λιάκουρη(1997), «Αυλώνας Αττικής» που βρίσκεται στη σελίδα 3 με τίτλο: Ποιοι ήταν οι πρώτοι κάτοικοι. Το κείμενο είναι το εξής.

«Εμείς οι παλιότεροι Αυλωνίτες που ζήσαμε στο χωριό τα χρόνια που η αρβανίτικη γλώσσα εξακολουθούσε να χρησιμοποιείται παράλληλα με την ελληνική ως μέσο επικοινωνίας, στις εμπορικές σχέσεις και καθημερινές συναλλαγές των κατοίκων, πάντα αναρωτιόμασταν γιατί μας αποκαλούν Αρβανίτες;

Ποιοι είμαστε; Γιατί μιλάμε μια γλώσσα που ξεχώριζε από την Ελληνική και ποια ήταν η γλώσσα αυτή; Κανείς δεν μπορούσε να μας ενημερώσει σωστά. Κανείς δεν είχε ασχοληθεί με το θέμα των Αρβανιτών σοβαρά και υπεύθυνα. Διάφορες αναφορές υπήρχαν σε εργασίες παλιών ιστορικών, περιηγητών κλπ. μα κι αυτές ήταν άγνωστες στον πολύ κόσμο και βέβαια όχι συγκεντρωμένες και αξιολογημένες. Η βιβλιογραφία ήταν πολύ περιορισμένη.

Έτσι λοιπόν οι Αρβανίτες λίγα πράγματα γνώριζαν κι αυτά πολλές φορές λαθεμένα, για την ιστορική τους προέλευση και τη γλώσσα που μιλούσαν. Γνώριζαν όμως καλά ότι η συνείδησή τους ήταν πέρα για πέρα ελληνική και η πίστη τους βαθειά ριζωμένη στην Ορθοδοξία».

Οι πρώτοι κάτοικοι του χωριού λοιπόν ήταν Αρβανίτες Έλληνες Χριστιανοί Ορθόδοξοι έχοντας ως βασική γλώσσα επικοινωνίας την Αρβανίτικη. Όλοι μιλούσαν Αρβανίτικα σε αντίθεση με τα Ελληνικά που δύσκολα μπορούσαν τόσο να τα καταλάβουν όσο και να τα μιλήσουν. Μερικοί μάλιστα, όταν ερχόταν κάποιος ξένος στο χωριό που μιλούσε μόνο Ελληνικά έλεγαν: <Ερθ νιε πα γκόλιε> που σημαίνει ήρθε ένας χωρίς στόμα, αφού δεν ήξερε αρβανίτικα και δε μπορούσαν να συνεννοηθούν. Η αρβανίτικη γλώσσα είχε επικρατήσει, αφού ήταν πολύ πιο εύκολη από την Ελληνική η οποία άρχισε να διδάσκεται με την υποχρεωτική εκπαίδευση.

Με το πέρασμα του χρόνου, το τρένο, την εκπαίδευση αλλά και με την προτροπή των μεγαλύτερων να μη μιλάνε οι νέοι αρβανίτικα και πως είναι ντροπή κάτι τέτοιο η Αρβανίτικη γλώσσα άρχισε να χάνεται. Οι πρώτες δεκαετίες του 20^{ου} αιώνα αποτελούν το μεταβατικό στάδιο από την Αρβανίτικη στην Ελληνική γλώσσα. Τότε μάλιστα πολλά άτομα σε μία πρόταση έλεγαν μερικές λέξεις ελληνικές και μερικές αρβανίτικες.

Με το πέρασμα του χρόνου τα αρβανίτικα χρησιμοποιούνταν όλο και λιγότερο από τους ντόπιους, με αποτέλεσμα σήμερα, η ηλικία των 70 ετών να τα καταλαβαίνει και μερικές φορές να τα μιλάει, η γενιά του '60 να τα καταλαβαίνει και σπάνια ή ποτέ να μη τα μιλάει, ενώ οι νεότεροι να μην τα καταλαβαίνουν καν.

Προσωπικά πιστεύω, πως δε θα πρέπει να ντρεπόμαστε να μιλήσουμε αρβανίτικα, αλλά να μη γνωρίζουμε ιστορία!

1.3 ΟΝΟΜΑΣΙΕΣ ΤΟΥ ΧΩΡΙΟΥ ΜΕ ΤΟ ΠΕΡΑΣΜΑ ΤΟΥ ΧΡΟΝΟΥ

Τόσο από την προσωπική μου έρευνα, όσο και από το βιβλίο του Λιάκουρη (1997) «Αυλώνας Αττικής» στις σελίδες 24 έως 31 φτάνω στα παρακάτω συμπεράσματα σχετικά με τις ονομασίες που ο Αυλώνας είχε μέχρι να φτάσει στην σημερινή του ονομασία:

Η ονομασία του Αυλώνα παλαιότερα ήταν Σάλεσι ή Σαλέσιον και Σαλησάτ(ι). Αργότερα ονομάστηκε Κακοσάλεσι, ενώ η σημερινή του ονομασία είναι Αυλώνας. Η επικρατέστερη άποψη για την ονομασία Σάλεσι, είναι πως προήλθε από την αρβανίτικη λέξη σσάλε που σημαίνει σέλλα και επομένως τοπωνυμικά διάσελο ή αυτό που λέμε σαμάρι βουνού. Έτσι το σσάλ με την κατάληξη –έσι και σε συνδυασμό με τη μορφολογία του εδάφους οδήγησε στην ονομασία Σάλεσι ή Σιάλεσι.

Το Κακοσάλεσι είναι μεταγενέστερη ονομασία, η οποία ήταν γνωστή τουλάχιστον από το 1838. Η επικρατέστερη και πιο λογική άποψη για την ονομασία αυτή είναι πως προήλθε από τις δυσκολίες που αντιμετώπιζαν οι περαστικοί κατά τη μετακίνησή τους από την Αθήνα στη Χαλκίδα και το αντίθετο, από ληστές που δρούσαν στην περιοχή, αφού ο δρόμος Αθήνα – Χαλκίδα περνούσε μέσα από το χωριό.

Μια ακόμα πιθανή άποψη που υπάρχει κατά τον κ. Λιάκουρη, στο βιβλίο του <<Αυλώνας Αττικής>> στις σελίδες 25-26, είναι πως το Σάλεσι ονομάστηκε κακό από τους Τούρκους, επειδή οι εισπράκτορες των Μπέηδων ενός διπλανού χωριού, του Ωρωπού, αντιμετώπιζαν δυσκολίες στην είσπραξη των φόρων υποτελείας από τους Σαλεσαίους, αλλά και από τις ενέδρες που οι Σαλεσαίοι τους έστηναν στο δρόμο Αθήνας – Χαλκίδας.

Η αντικατάσταση των ονομάτων Σάλεσι και Κακοσάλεσι σε Αυλών, έγινε από το ελληνικό κράτος σε μια προσπάθεια να μετονομάσει τα μέρη εκείνα που είχαν ξένες προς την ελληνική γλώσσα ονομασίες. Το όνομα Αυλών επιλέχθηκε από τον ονοματοθέτη το 1927, πιθανώς για να αποδώσει στο χωριό το ίδιο νόημα που είχε με την ονομασία Σάλεσι. Αφού η αρχαία ελληνική λέξη <αυλών> σημαίνει στενό πέρασμα μεταξύ δύο βουνών, δηλαδή διάυλος, διάσελο, αυτό που σήμαινε και το όνομα Σάλεσι.

Πιθανό είναι το όνομα Αυλών να προήλθε και από τον Διονύσιο τον Αυλωνέα που λατρευόταν στην ευρύτερη περιοχή κατά την αρχαιότητα. Μια μαρμάρινη πλάκα που βρέθηκε στην ανατολική πλευρά του χωριού στις αρχές του 1987 ενισχύει την άποψη αυτή. Αυτό ίσως το γνώριζε και ο ονοματοθέτης και άλλαξε το όνομα του χωριού από Σάλεσι σε Αυλών.

Επίσης στο υπόμνημα ενός χάρτη της Αττικής του Ι. Σαρρή, η ονομασία Αυλών βρίσκεται μεταξύ άλλων αρχαίων ονομάτων όπως Τανάγρα, Δήλιον που χαρακτηρίζονται ως αρχαίοι δήμοι.

Σχετικά με το αν η ονομασία Αυλών είναι γένους αρσενικού ή θηλυκού, ακόμα και σήμερα δεν έχει δοθεί μία σίγουρη απάντηση. Το πιο πιθανό όμως φαίνεται να είναι ο Αυλών σύμφωνα με πολλές ιστορικές πηγές για το αρχαίο αυτό τοπωνύμιο.

Στο Δήμο Αυλώνα συμπεριλαμβάνεται ο μικρός οικισμός Μπούγα, ο οποίος αργότερα ονομάστηκε Ασπροχώρι, από το άσπρο χρώμα των πετρωμάτων της περιοχής.

Σήμερα ο Αυλώνας είναι πια μία κομόπολη, όμως οι κάτοικοί του έχουμε συνηθίσει να το λέμε χωριό.

1.4 Η ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΖΥΓΟΜΑΛΑ ΚΑΙ Ο ΑΥΛΩΝΑΣ

Η οικογένεια Ζυγομαλά αποτελεί μία πολύ σημαντική οικογένεια για το χωριό, αφού το βοήθησε να αναπτυχθεί οικονομικά και όχι μόνο. Η οικογένεια αυτή, αποτελούσε κλάδο Βυζαντινής οικογένειας από το Άργος. Πιθανόν ήρθε σε επαφή με το χωριό για να μείνει προσωρινά τη δεκαετία του 1865-75.

Κατά τη διάρκεια της επιτόπιας έρευνας έμαθα πως, ο Αντώνης Ζυγομαλάς, ο πατέρας της οικογένειας, είχε έναν αδερφό το Γιάννη, τον οποίο η κυβέρνηση τον είχε διορίσει επικεφαλή ενός αποσπάσματος 50 χωροφυλάκων που βρίσκονταν στα χωριά της Αττικής, οι οποίοι προσπαθούσαν να μειώσουν τη ληστεία. Σε κάποια από τις αποστολές ήρθε και στον Αυλώνα και κουρασμένος μαζί με τους άντρες του άρχισαν να τρώνε και να πίνουν. Κάποιος από τους άντρες του πίνοντας παραπάνω μέθυσσε και άρχισε να δημιουργεί φασαρίες. Ο Γιάννης Ζυγομαλάς του έκανε αυστηρές συστάσεις αλλά εκείνος αντί να σταματήσει επιτέθηκε με το ξίφος του να τον σκοτώσει. Τότε ο Ζυγομαλάς άρχισε να φωνάζει για βοήθεια και πολλοί χωρικοί έτρεξαν να τον βοηθήσουν. Έπιασαν το χωροφύλακα κι έσωσαν έτσι το Ζυγομαλά. Μετά από το περιστατικό αυτό, ο Γιάννης Ζυγομαλάς είπε στον αδερφό του Αντώνη, πως το Κακοσάλεσι ήταν το χωριό της Αττικής που έψαχνε να κατοικήσει.

Ο Αντώνιος και η Λουκία Ζυγομαλά, λίγο μετά το γάμο τους.

Την οικογένεια Ζυγομαλά αποτελούσαν ο Αντώνης Ζυγομαλάς, η γυναίκα του Λουκία και ο γιος τους Ανδρέας. Ο Αντώνης Ζυγομαλάς (1856-1930) γεννήθηκε στην Αθήνα και σπούδασε νομικά. Με το τέλος των σπουδών του εργάστηκε στο Υπουργείο Εξωτερικών και 26 ετών εκλέχθηκε βουλευτής Αττικής και Βοιωτίας. Με έντονη κοινοβουλευτική δράση και με το σύνθημα < Η γη ανήκει σε αυτούς που την ποτίζουν με τον ιδρώτα τους > αγωνίστηκε για να αποκτήσουν οι ακτήμονες χωρικοί της Αττικής κλήρο. Οι Σαλαεσαίοι τότε, με τη βοήθεια του Ζυγομαλά αγόρασαν το κτήμα Σάλεσι – Μπούγα. Επειδή οι Σαλαεσαίοι δεν είχαν το ποσό που χρειαζόταν για το κτήμα ο Ζυγομαλάς πήρε Δάνειο από την Εθνική Τράπεζα με υποθήκη το προικώ ακίνητο της γυναίκας του και έδωσε εκείνος το ποσό αντί των ακτημόνων. Το γεγονός αυτό οδήγησε σε ισχυρό δεσμό ανάμεσα στους ντόπιους και στην οικογένεια Ζυγομαλά. Ο Αντώνης Ζυγομαλάς ως Υπουργός Παιδείας το 1885 και ως Υπουργός Δικαιοσύνης αργότερα συνέχισε το σημαντικό έργο του.

Το 1888 παντρεύτηκε με τη Λουκία Μπαλάνου. Το 1920 μετά από ευσυνείδητη δουλειά στην πολιτική και έξι χρόνια από το θάνατο του μοναχογιού του αποσύρθηκε. Πέθανε 18 Σεπτεμβρίου 1930 στη Γαλλία και ο θάνατός του προκάλεσε πένθος στους χωρικούς της Αττικής και ιδιαίτερα στους Αυλωνίτες.

Ο Ανδρέας Αντωνίου Ζυγομαλάς.

του, ενώ του δόθηκε η τουρκική σημαία του Μπιζανίου <τιμής ένεκεν> μετά τη

Ο Ανδρέας Ζυγομαλάς (1890-1914) ήταν το μοναδικό παδί της οικογένειας. Σπούδασε και εκείνος νομική, όπως ο πατέρας του και στη συνέχεια κατατάχθηκε σαν κληρωτός στο στρατό όπου ήταν οργανωτής και παράλληλα διερμηνέας. Αφού είχε τελειώσει την στρατιωτική του θητεία άρχισε ο Ελληνοτουρκικός πόλεμος του 1912, όπου ως εθελοντής κατατάχθηκε στο 2^ο Σύνταγμα πεδινού πυροβολικού. Στις μάχες που έδινε είχε μαζί του Σαλαεσαίους συμπολίτες. Ο ηρωϊσμός και η γενναιότητά του έκαναν εντύπωση στους ανωτέρους

νικηφόρα μάχη που έδωσε εκεί. Όταν ο πόλεμος τελείωσε, 1912-13, ο Ανδρέας Ζυγομαλάς έστειλε τα παράσημά του στους γονείς του και συνέχισε τον αγώνα στο βορειοηπειρωτικό μέτωπο. Σε γράμμα που είχε στείλει, ζητούσε από τον πατέρα του να στρατολογήσει παλικάρια και να του στείλει χρήματα. Λίγο αργότερα όμως και ενώ ο πατέρας του έκανε ότι χρειαζόταν για να του στείλει αυτά που ο γιος του είχε ζητήσει, έμαθε πως στις 30 Ιουλίου 1914 ο γιος του Ανδρέας Ζυγομαλάς έπεσε σε ενέδρα του εχθρού και βρέθηκε κατακρεουργημένος στη Νιβίτσα της Β. Ηπείρου. Ενώ σύμφωνα με άλλες απόψεις σκοτώθηκε σε ενέδρα Αλβανού με μία σφαίρα στο στήθος.

Αντώνιος και Ανδρέας Ζυγομαλάς.

Η Λουκία Ζυγομαλά (1866-1947) γυναίκα του Αντώνη Ζυγομαλά, λεγόταν Λουκία Μπαλάνου, ήταν κόρη διακεκριμένου Αθηναίου δικηγόρου και είχε σπουδάσει Καλές Τέχνες στο Παρίσι. Μετά το θάνατο του γιου της, γεμάτη θλίψη θέλησε να ηρεμίσει ψυχικά και έτσι στράφηκε προς τους φτωχούς αγρότες της

Αττικής που μαζί με τον άντρα της είχε βοηθήσει. Έτσι κάνοντας βόλτες στα χωριά της Αττικής όπως Ωρωπό, Συκάμινο και άλλα, της τράβηξαν την προσοχή τα παραδοσιακά κεντήματα και υφαντά τα οποία οι γυναίκες έφτιαχναν στο χέρι και ύφαιναν στον αργαλειό. Από το 1915, άρχισε να ιδρύει με δικά της χρήματα, κέντρα στα οποία νεαρές κοπέλες από την Αττική και τη Βοιωτία έφτιαχναν κεντήματα. Με την καθοδήγηση της Λουκίας οι νεαρές κοπέλες μάθαιναν κεντήματα υψηλού επιπέδου τεχνικής, ενώ προσπάθησε να διασώσει την παραδοσιακή τέχνη κεντημάτων από δυτικές επιρροές. Ενώ αρχικά τα σχέδια σχετίζονταν μόνο με ενδυμασίες και διακοσμητικά αντικείμενα νοικοκυριού, με τη προσπάθεια της Λουκίας Ζυγομαλά τα παραδοσιακά σχέδια προσαρμόστηκαν σε ενδυμασίες όλων των τύπων, παιδικά ρούχα, μαξιλάρια, κουρτίνες καλλύματα κρεβατιών και άλλα. Το 1925 στην Διεθνή Έκθεση Σύγχρονης Διακοσμητικής και Αρχιτεκτονικής Τέχνης και Επαγγελμάτων στο Παρίσι έχοντας τα πιο αντιπροσωπευτικά κεντήματα, πήρε το πρώτο βραβείο.

Το 1934 ανήγγειλε στους χωρικούς την απόφασή της να μείνει μόνιμα στον Αυλώνα. Από το 1935 ξεκίνησε τα έργα για το χτίσιμο της βίλλας της, της εκκλησίας του Αγίου Αντωνίου και της πλατείας του χωριού. Το 1938 έγιναν τα εγκαίνια της εκκλησίας των Αγίων Αντωνίου και Ανδρέου αφιερωμένη στη μνήμη του συζύγου της Αντώνη και του γιου της Ανδρέα, η οποία ακόμα και σήμερα ξεχωρίζει για την αρχιτεκτονική και την καλαισθησία της.

Το 1936 για οικονομικούς λόγους μείωσε τις δραστηριότητές της ενώ ό,τι είχε από τα κεντήματα και τα υφαντά τα εξέθεσε σε ένα χώρο δίπλα στο σπίτι της. Το 1937 εγκαταστάθηκε πια μόνιμα στον Αυλώνα, όπου όλοι οι κάτοικοι την αποκαλούσαν <Κυρία> ενώ καθημερινά της πήγαιναν νερό που κουβαλούσαν από την κεντρική πλατεία. Η Λουκία Ζυγομαλά πέθανε το 1947 λίγο μετά την πρωτοχρονιά από συγκοπή, ενώ έμενε μόνη της.

Μετά το θάνατο της Λουκίας, το σπίτι της μαζί με το χώρο που είχε τα κεντήματα έμειναν για αρκετό καιρό παραμελημένα κάτι που συνεχίστηκε μέχρι το 1980. Από εκεί και μετά έγιναν προσπάθειες να γίνει καταγραφή των αντικειμένων και των κεντημάτων που υπήρχαν με σκοπό την έκθεσή τους και την μετατροπή του σπιτιού σε μουσείο με τίτλο <Μουσείο Ζυγομαλά> σύμφωνα μάλιστα με τη διαθήκη της. Με τη βοήθεια του τότε διευθυντή του δημοτικού σχολείου κάποια από τα αντικείμενα εκτέθηκαν στο χώρο, όμως ακόμα και σήμερα υπάρχουν αρκετά αφημένα στο υπόγειο. Στο σπίτι – μουσείο πια, υπάρχουν και τα παράσημα του

Ανδρέα Ζυγομαλά, η ελληνική σημαία με την οποία είχαν σκεπάσει το φέρετρό του κάποια από τα όπλα του και η σέλα του αλόγου του.

Το μουσείο αυτό εξακολουθεί και σήμερα να υπάρχει με τον φύλακά του, ενώ σε όλους τους ντόπιους θυμίζει την ιστορία της οικογένειας Ζυγομαλά στον Αυλώνα. Τα λείψανα της οικογένειας, βρίσκονται σε μια κρύπτη κάτω από το Άγιο Βήμα της εκκλησίας που εκείνη έχτισε.

Το Μουσείο Ζυγομαλά.

Φωτογραφία του 1997.

1.5 ΤΟ ΤΡΕΝΟ

Μέχρι το 1903 οι Αυλωνίτες ήταν υποχρεωμένοι να περπατούν 9 ώρες περίπου για να πάνε στην Αθήνα αλλά και για να γυρίσουν πάλι στο χωριό. Το 1903 ολοκληρώθηκε η σιδηροδρομική γραμμή και το πρώτο τρένο έκανε την εμφάνισή του. Το γεγονός αυτό, άλλαξε γενικότερα τον τρόπο ζωής των κατοίκων, αφού διευκόλυνε την επικοινωνία τους με τα γύρω μέρη και βοήθησε στην οικονομική τους ανάπτυξη.

Εδώ θέλω να επισημάνω πως ο Αυλώνας δεν κατοικήθηκε από Τούρκους, εκτός από 4 Τούρκους που έμεναν για να ελέγχουν το τρένο.

Σκυρόστρωση της σιδηροδρομικής γραμμής στο χωριό από τις «ομάδες» των κατοίκων. Τις πέτρες που έσπαζαν τις μετέφεραν με κάρα (Σπάνια φωτογραφία του 1902).

2.1 Ο ΚΥΚΛΟΣ ΤΗΣ ΖΩΗΣ

2.2 ΓΕΝΝΗΣΗ - ΒΑΠΤΙΣΗ

Αφού το παιδί γεννηθεί και για 40 ημέρες τόσο εκείνο όσο και η μητέρα του δε βγαίνουν από το σπίτι. Μέχρι να σαραντήσουν και να πάρουν ευχή. Οι γιαγιάδες βέβαια του παιδιού με τη γέννησή του, έφτιαχναν τηγανίτες και έδιναν στη γειτονιά για να γλυκαθεί το μωρό και για να τους ευχηθούν.

Η βάπτισμα ήταν ένα σημαντικό γεγονός για την οικογένεια αλλά και για το σύνολο της κοινωνίας του τόπου στον οποίο γινόταν, αφού ένα νέο άτομο έπαιρνε όνομα και εντασσόταν, κατά κάποιον τρόπο, στην κοινωνία. Στη βάπτισμα κύριο λόγο είχε ο κουμπάρος-νονός. Ο νονός ήταν αυτός, που θα αποφάσιζε το όνομα του παιδιού ανεξάρτητα από τη γνώμη των γονιών. Το όνομα το έλεγε στην εκκλησία όταν ρωτούσε ο παπάς, ενώ ο πατέρας και οι υπόλοιποι συγγενείς ήταν υποχρεωμένοι να το δεχτούν.

Η μητέρα δεν πήγαινε στην εκκλησία, στη βάπτισμα του παιδιού της. Κάτι που γινόταν περίπου μέχρι το 1975. Καθόταν στο σπίτι και περίμενε να μάθει το όνομα. Τα μικρότερα παιδιά περίμεναν να ακούσουν το όνομα από τον παπά και αμέσως έτρεχαν ‘ να πουν ή να πάρουν τα συχαρίκια’ όπως χαρακτηριστικά έλεγαν, από τη μάνα. Τα παιδιά δηλαδή τρέχανε στο σπίτι που ήταν η μάνα να της πουν το όνομα κι εκείνη με τη σειρά της, τους έδινε κάποια χρήματα, ‘έπρεπε να τα ασημώσει’ όπως λένε οι μεγαλύτεροι. Εκείνα μάλιστα συναγωνίζονταν για το ποιος θα πάει πρώτος ώστε να πάρει τα χρήματα και για αυτό το λόγο οργανώνονταν σε ομάδες. Έτσι ο πρώτος καθόταν στην εκκλησία και μόλις άκουγε το όνομα το φώναζε στον επόμενο ο οποίος ήταν πιο μακριά, εκείνος στον επόμενο μέχρι εκείνον που ήταν πιο κοντά στο σπίτι. Αυτός με τη σειρά του έλεγε το όνομα στη μάνα έπαιρνε τα χρήματα και τα μοιραζόταν με τους υπόλοιπους.

Έχει μείνει μάλιστα μια έκφραση που λέμε όταν πάμε για ψώνια στο μαγαζί και μας δίνουν ψιλά για ρέστα: ‘‘Α, τώρα θα πάω στα βαπτίσια’’, εννοώντας ότι τα ψιλά που μας έδωσαν για ρέστα είναι σαν τα ψηλά που δίνανε στα παιδιά που λέγανε το όνομα στη μάνα.

Μετά τη βάπτισμα η οικογένεια με τους συγγενείς πήγαινε στο σπίτι της οικογένειας για να φάνε και να γλεντήσουν. Δεν ήταν απαραίτητο η οικογένεια να

έχει καλέσει κάποιους για να πάνε σπίτι. Όλοι όσοι ήξεραν ότι ο γείτονας ή κάποιος γνωστός βαπτίζει ένα παιδί του, πήγαιναν, οι γυναίκες βοηθούσαν να στρωθεί το τραπέζι και αφού τρώγανε τα ψητά που είχαν ψηθεί στους ξυλόφουρνους ξεκινούσαν το τραγούδι και το χορός.

Τα τραγούδια τα έλεγαν φυσικά με το στόμα. Ο κάθε ένας έλεγε όποιο τραγούδι ήξερε ενώ οι υπόλοιποι τον βοηθούσαν τραγουδώντας και εκείνοι, ενώ όλοι μαζί χόρευαν, ‘ερχόμασταν βόλτα’, όπως λένε σήμερα οι μεγαλύτεροι.

Τα τραγούδια που τραγουδούσαν και χόρευαν ήταν κυρίως συρτά και τσάμικα, κυρίως ελληνικά αλλά και μερικά αρβανίτικα. Δεν υπήρχαν συγκεκριμένα τραγούδια για τα βαπτίσια αλλά ήταν τα τραγούδια με τα οποία διασκεδάζαν και χόρευαν σε κάθε κοινωνικό γεγονός.

Για τρεις μέρες μετά τη βάπτιση το παιδί έπρεπε να μείνει με το λάδι. Μετά την τρίτη ημέρα έπλεναν το παιδί και ξέπλεναν τα λαδόπανα και τα ρούχα που του είχε φορέσει ο παπάς στην εκκλησία. Τα νερά αυτά επειδή δεν έπρεπε να πατηθούν τα έριχναν είτε σε ένα χώρο πίσω από την Αγία Τράπεζα, είτε, αν δεν υπήρχε αυτός ο χώρος στην εκκλησία, τα έριχναν στη θάλασσα. Επίσης καλό ήταν να ξεπλύνουν τα ρουχαλάκια του μωρού στη θάλασσα και μετά να τα πλύνουν κανονικά στο σπίτι. Αυτά γίνονται και σήμερα, εκτός ίσως από κάποιες περιπτώσεις που οι γονείς μπορεί να διαφωνούν.

2.3 ΛΟΓΟΣ

Ο γάμος φυσικά αποτελεί ένα πολύ σημαντικό γεγονός, τόσο για τις οικογένειες των νέων, όσο και για όλο το χωριό. Για τις οικογένειες των νέων και κυρίως της νύφης ήταν ιδιαίτερη στιγμή αφού φοβόντουσαν μήπως τους μείνει ανύπαντρη, στο ράφι όπως έλεγαν. Όμως πριν την πραγματοποίηση του γάμου λαμβάνουν χώρα δύο άλλα κοινωνικά γεγονότα. Αυτά είναι ο λόγος και ο αρραβώνας.

Τόσο γενικά στην Ελλάδα όσο και ειδικά στον Αυλώνα, κοιτώντας πιο παλιά βλέπουμε τον πατέρα να αποφασίζει για το πότε και με ποιόν θα παντρευτεί η κόρη του. Όσο βέβαια τα χρόνια περνάνε η επιρροή του πατέρα στο θέμα αυτό μειώνεται. Ωστόσο εξακολουθούσε να επικρατεί τις δεκαετίες του '40 και του '50. Μια ακόμα αρχή που επικρατούσε, ήταν πως τα παιδιά κάθε οικογένειας έπρεπε να παντρευτούν με τη σειρά που είχαν γεννηθεί. Για τις κόρες από τη μεγαλύτερη προς τη μικρότερη. Όσο για το αγόρι αν ήταν και ένα, έπρεπε να περιμένει να παντρευτούν οι αδερφές του και κάποιες φορές ίσως έμενε και ανύπαντρο.

Σε κάθε σπίτι που είχε κόρη και ενώ ήταν ακόμα μικρή, η προίκα είχε αρχίσει να ετοιμάζεται. Η καλή φορεσιά, τα κεντήματα, οι κουρτίνες, ολομέταξα υφάσματα. Τα κεντήματα τα έφτιαχναν μέλη της οικογένειας, η ίδια η κόρη αλλά και ειδικές κεντήστρες του χωριού.

Για να φτάσουμε λοιπόν στο γάμο έπρεπε να προηγηθεί το προξενιό, το οποίο συνήθως γινόταν από γυναίκες του χωριού, τις προξενήτρες. Επίσης όταν κάποιος νέος ήθελε να παντρευτεί μια κοπέλα, έβαζε έμπιστα άτομα να μιλήσουν στην οικογένεια της κοπέλας αυτής. Αφού λοιπόν γινόταν το προξενιό με απόλυτη μυστικότητα και υπήρχε μια θετική στάση και από τις δύο πλευρές, η οικογένεια του γαμπρού πήγαινε στο σπίτι της νύφης, για να συζητήσουν οι γονείς των νέων το θέμα της προίκας και ότι άλλο χρειαζόταν για να δουν τελικά αν το προξενιό θα συνεχίσει ή όχι. Η προίκα που θα έπαιρνε η κοπέλα από την οικογένειά της ήταν πολύ σημαντικό θέμα και το κρίσιμο σημείο μπορούμε να πούμε, του προξενιού. Η προίκα περιλάμβανε χρήματα, ζώα, ρούχα, χωράφια, όταν όμως υπήρχε αγόρι στην οικογένεια τα χωράφια και τα ακίνητα περιουσιακά στοιχεία έμεναν σε αυτό. Γίνονταν παζάρια γύρω από την προίκα και πολλές φορές το προξενιό χαλούσε αν δεν υπήρχε συμφωνία σχετικά με αυτήν. Όταν τελείωνε η συζήτηση και το θέμα της προίκας ευνοϊκά, οι γονείς έδιναν τα χέρια, όπως χαρακτηριστικά λένε οι μεγαλύτεροι

και μεταξύ τους επισημοποιούσαν το γεγονός. Όπως αναφέρει ο Λιάκουρης (1997) στο βιβλίο του «Αυλώνας Αττικής» στη σελίδα 145, πρώτος ο πατέρας της κοπέλας έλεγε χωρίς περιττές κουβέντες πως δέχεται τις προτάσεις που του είχαν γίνει και το νέο για άντρα της κόρης του. Στη συνέχεια ο πατέρας του νέου αντί για πολλά λόγια ζητά από τον πατέρα της κοπέλας το χέρι της και συγκεκριμένα λέει: **‘Σάμε ντόρνε κρούσκ. Τε να ρόνιε ντιέλτ,** που σημαίνει: Δώσε μου το χέρι συμπέθερε. Να μας ζήσουν τα παιδιά.’ Τότε, έπεφταν αρκετές ντουφεκιές και συνέχιζαν με φαγητό και χορό. Με αυτήν την πρώτη επαφή και συμφωνία οι δύο οικογένειες έδιναν λόγο. Ο χορός και τα τραγούδια που ακολουθούσαν ήταν και ελληνικά και αρβανίτικα. Κυρίως συρτά και τσάμικα.

2.4 ΑΡΡΑΒΩΝΑΣ

Ο αρραβώνας γινόταν συνήθως Σάββατο βράδυ στο σπίτι της νύφης. Εκεί μαζεύονταν οι δύο οικογένειες με τους πιο κοντινούς συγγενείς. Η οικογένεια του γαμπρού με τους συγγενείς τους πήγαιναν στο σπίτι της νύφης με τη συνοδεία οργάνων. Παλιότερα τα όργανα αποτελούσαν η πίπιζα και το νταούλι, ενώ αργότερα το κλαρίνο, το βιολί, το λαγούτο και το τουμπελέκι. Στο δρόμο καθώς πήγαιναν στο σπίτι της νύφης, χόρευαν ελεύθερα με διάφορες μελωδίες από συρτά, ενώ πιο χαρακτηριστικός είναι ο σκοπός της νύφης που ακουγόταν, **κεγκε ί νούσε σε**, που σημαίνει άκουσε νύφη.

Στο σπίτι της νύφης ακούγονται ευχές. Στη μέση ενός μεγάλου δωματίου, του σημερινού σαλονιού, βρίσκεται ένα τραπέζι στρωμένο με ασπροκέντητο τραπεζομάντηλο και πάνω σε αυτό βρίσκεται μία εικόνα. Αφού λοιπόν συγκεντρωθούν οι οικογένειες με τους συγγενείς στο σπίτι της νύφης, οι δύο νέοι πλησιάζουν και στέκονται δίπλα στο τραπέζι. Ο πατέρας του νέου ή αν δεν υπάρχει, κάποιος κοντινός συγγενείς του, κρατώντας τις βέρες κάνει τρεις φορές το σύμβολο του σταυρού πάνω στο εικόνισμα και τις φοράει στους νεοαρραβωνιασμένους. Στη συνέχεια οι νέοι φιλούν το χέρι του πατέρα και παίρνουν την ευχή του. Από αυτό το σημείο και μετά ακολουθεί το πέραςμα των χρυσαφικών. Πρώτη η οικογένεια του γαμπρού περνάει κάποια χρυσαφικά στη νύφη. Μερικές φορές η μητέρα του γαμπρού ήταν εκείνη που περνούσε στη νύφη ένα σταυρό. Αυτό σήμαινε πως η κοπέλα έμπαινε επίσημα στο σπίτι του γαμπρού. Στη συνέχεια και ανάλογα με την οικονομική κατάσταση, οι συγγενείς του γαμπρού περνούσαν κάποια χρυσαφικά στη νύφη. Ακολουθούσε η οικογένεια της νύφης, η οποία περνούσαν στο γαμπρό συνήθως ένα σταυρό ή ένα φλουρί. Συνέχιζαν οι υπόλοιποι συγγενείς οι οποίοι με τη σειρά τους φορούσα στο γαμπρό κάποια χρυσαφικά. Παλαιότερα χρυσαφικά περνούσαν κυρίως οι δύο οικογένειες στο νέο ζευγάρι, ενώ οι υπόλοιποι συγγενείς ίσως πήγαιναν κάποιο δώρο. Με το πέραςμα του χρόνου όλοι οι καλεσμένοι στον αρραβώνα περνάνε χρυσαφικά ή δίνουν χρήματα, κάτι που συνεχίζεται και σήμερα.

Σειρά είχε το φαγητό και το γλέντι. Αν ήθελαν, έφτιαχναν κουλούρι του γαμπρού και της νύφης και στον αρραβώνα και όχι μόνο στο γάμο. Προς το τέλος του φαγητού και στην αρχή του κεφιού θέση είχε η κούπα. <Σηκώναμε την κούπα> όπως χαρακτηριστικά λένε οι μεγαλύτεροι. Κάτι που μπορεί να γινόταν κατά τη διάρκεια

και στο τέλος του γλεντιού. Συνήθως όμως ξεκινούσαν με την κούπα. Ο πατέρας της νύφης, πρώτος συνήθως, σήκωνε ένα ποτήρι με κρασί και έλεγε:

Το παρόν το ποτηράκι
με πολύ τιμή κι αγάπη
το πίνω εις υγείαν των νέων (ή έλεγε τα ονόματα του ζευγαριού)
και ζητάω ορισμό

Λέγοντας ορισμό, έδειχνε ή έλεγε το όνομα εκείνου που θα συνέχιζε. Έβρισκε δηλαδή τον επόμενο, για παράδειγμα τον πατέρα του γαμπρού, ο οποίος έπρεπε να πει ένα τραγούδι για να πει το κρασί αυτός που έδινε τον ορισμό, στη συγκεκριμένη περίπτωση ο πατέρας της νύφης. Συνεχίζει αυτός που είπε το τραγούδι λέγοντας το στιχάκι, το παρόν το ποτηράκι... και ορίζει τον επόμενο. Αυτό γινόταν από όλους άντρες και γυναίκες. Αν κάποιος δεν όριζε τον επόμενο έπρεπε να πει κι άλλο ποτήρι με κρασί.

Τα τραγούδια που έλεγαν σε αυτήν τη διαδικασία ήταν κυρίως επιτραπέζια – καθιστικά. Κάποια από αυτά είναι: Αδέρφια μη μαλώνετε, Νερατζούλα φουντωμένη, Τι έχεις Ρίνα κι αρρωσταίνεις, Σήμερα λάμπει ο ουρανός σήμερα λάμπει η μέρα.

Συνέχιζαν με χορευτικά τραγούδια τα οποία ήταν κυρίως συρτά και τσάμικα. Οι νεοαρραβωνιασμένοι δε χόρευαν πρώτοι από το πρώτο χορό καθώς ήταν μικροί σε ηλικία, 15-18 χρονών. Τα τραγούδια που χόρευαν και πάλι τα τραγουδούσαν με το στόμα, αφού δεν υπήρχαν ούτε ράδια ούτε κασετόφωνα. Τα τραγούδια που τραγουδούσαν και χόρευαν ήταν και αρβανίτικα και ελληνικά. Συνήθως ξεκινούσαν με ελληνικά, έλεγαν κάποια αρβανίτικα και πάλι ελληνικά. Κάποια από τα τραγούδια αυτά ήταν: το συρτό Ντο τα πρες κοτσίδετε, το οποίο σημαίνει θα σου κόψω τις κοτσίδες και ακόμα και σήμερα όταν ακούγεται όλοι θέλουν να χορέψουν. Άλλα είναι: Μου παρήγγειλε τ' αηδόني, Σ αυτό το σπίτι που 'ρθαμε.

Ένας χαρακτηριστικός χορός που χόρευαν στον αρραβώνα ήταν το μικρό καγκέλι το οποίο είχε διάφορες μελωδίες όπως: Μια χήρα πούλαγε κρασί.

Μετά λοιπόν από χορό και τραγούδι και αφού όπως είναι λογικό είχαν κουραστεί, ακολουθούσαν και πάλι τα καθιστικά – επιτραπέζια τραγούδια. Το πιο χαρακτηριστικό τραγούδι που έλεγαν ήταν το τραγούδι της νύφης όπως έλεγαν. Το τραγούδι λέγεται: μια Παρασκευή κι ένα Σαββάτο βράδυ, ενώ τα λόγια του είναι τα εξής:

μια Παρασκευή κι ένα Σαββάτο βράδυ
μάννα με καλέ μάννα μ' έδιωχνε
μάννα μ' έδιωχνε από το σπιτικό μου/ αρχοντικό μου
κι ο πατέ μωρέ κι ο πατέρας μου
κι ο πατέρας μου κι αυτός μου λέει φύγε
φεύγω κλαι καλέ φεύγω κλαίγοντας
φεύγω κλαίγοντας φεύγω παραπονιώντας
βρίσκω ενά καλέ βρίσκω ενά δεντρί
βρίσκω ενά δεντρί βρίσκω ενά κυπαρίσσι
δέξε με καλέ δέξε με δεντρί
δέξε με δεντρί δέξε με κυπαρίσσι
μάννα με καλέ μάννα μ' έδιωξε
μάννα μ' έδιωξε από τα' αρχοντικό μας

Το τραγούδι αυτό είναι συγκινητικό κυρίως για την κοπέλα, η οποία αρραβωνιάζεται και οι γονείς της τη διώχνουν από το σπίτι, όπως λέει το τραγούδι.

Στη συνέχεια κάποια από τα καθιστικά τραγούδια που λέγανε ήταν κλέφτικα. Τέτοια είναι: Σήκω απάνω Γιάννο μου, Βγήκε ο ήλιος κόκκινος, Του Ανδρούτσου η μάννα κάθεται, Βγήκα ψηλά στον Όλυμπο. Έτσι τελείωνε και ο αρραβώνας και ξεκινούσαν οι διαδικασίες για το γάμο.

2.5 Ο ΓΑΜΟΣ

Ο γάμος αποτελεί αν όχι το σημαντικότερο, ένα από τα σημαντικότερα κοινωνικά γεγονότα. Όλο το χωριό συμμετείχε στην χαρά των δύο οικογενειών, του γαμπρού και της νύφης τόσο την ημέρα του γάμου όσο και κατά την προετοιμασία για την ημέρα αυτή.

Οι προετοιμασίες του γάμου ξεκινούσαν τρεις εβδομάδες πριν την πραγματοποίησή του. Την πρώτη Πέμπτη, από τις τρεις εβδομάδες, άρχιζαν το πλύσιμο των προικιών. Εκεί γυναίκες, συγγενείς και φίλες της νύφης και της οικογένειας βοηθούσαν στο πλύσιμο και στη συνέχεια στο σιδέρωμα των προικιών. Κατά τη διάρκεια της διαδικασίας αυτή οι γυναίκες τραγουδούσαν διάφορα τραγούδια σχετικά με το γάμο και τη νύφη. Δυστυχώς όμως δεν μπόρεσα να μάθω κανένα τέτοιο τραγούδι, αφού ούτε οι μεγαλύτερες γυναίκες του χωριού θυμούνται, αλλά και ούτε έχουν κάπου καταγραφεί τέτοια τραγούδια. Ένα νεότερο και πιο γνωστό είναι: Ένα τραγούδι θα σας πω επάνω στο λεμόνι.

Η διαδικασία αυτή κρατούσε περίπου μια εβδομάδα, αφού την επόμενη Πέμπτη έβαζαν έκθεση. Νεαρές κοπέλες, υπό την καθοδήγηση των μεγαλύτερων σε ηλικία γυναικών, στο σαλόνι κυρίως του σπιτιού ή σε κάποιο άλλο μεγάλο δωμάτιο, άπλωναν και κρεμούσαν στο τοίχο με ωραίο τρόπο τα προικιά της νύφης. Τα κεντητά, τα πετσετάκια, τα τραπεζομάντηλα και ότι άλλο ρούχο θα έπερνε η νύφη στο καινούριο της σπιτικό. Παρακάτω είναι μία φωτογραφία από την έκθεση με τα προικιά.

Η έκθεση με τα προικιά

Το γιούκο με τα χρήματα

Στον ίδιο χώρο φτιάχνανε και το λεγόμενο <<γιούκο>>, όπως φαίνεται στην διπλανή φωτογραφία, το οποίο αποτελούσαν όλα τα χοντρά ρούχα που θα έπαιρνε η νύφη. Συγκεκριμένα πάνω σε ένα μπαούλο το οποίο ακουμπούσε στον τοίχο, έστρωναν ένα άσπρο σεντόνι. Εκεί έβαζαν προσεκτικά διπλωμένα και με σειρά ξεκινώντας από κάτω τα υφαντά χαλιά, τις πονόβες (πολύ χοντρά ρούχα σαν κουβέρτες, φτιαγμένα στον αργαλιό με μαλλί από τα ζώα), συνέχιζαν με πιο ελαφριά όπως κουβέρτες, παπλώματα, σεντόνια, ενώ πάνω-πάνω έβαζαν τα μαξιλάρια γεμισμένα με βαμβάκι ή παλαιότερα με μαλλί. Αφού τελείωναν και το φτιάξιμο του γιούκο, ακολουθούσε μια εβδομάδα κατά τη διάρκεια της οποίας συγγενείς της νύφης και φίλοι πήγαιναν στο σπίτι της, να ευχηθούν, να δουν τα

προικιά, να ρίξουν ρύζι και να κεράσουν το γιούκο. Να βάλουν δηλαδή στο γιούκο χρήματα για το ζευγάρι. Όλη αυτήν την εβδομάδα στο σπίτι της νύφης ακούγονταν τραγούδια και ευχές, ενώ το τραπέζι ήταν συνέχεια στρωμένο για να πιούν και να φάνε όσοι θα ερχόντουσαν να ευχηθούν.

Μία εβδομάδα πριν το γάμο, ημέρα Σάββατο, ενώ τα νεότερα χρόνια μπορεί και Πέμπτη, ο γαμπρός μαζί με τους συγγενείς πηγαίνουν στο σπίτι της νύφης να πάρουν τα προικιά και να τα πάνε στο σπίτι που θα μείνει το ζευγάρι. Τα προικιά όμως μπορούσαν να τα πάρουν και την ημέρα του γάμου, την ημέρα που θα έφευγε και η νύφη από το σπίτι. Αφού λοιπόν έφταναν ο γαμπρός με τους συγγενείς του στο σπίτι της νύφης, εκείνη με τους συγγενείς της είχαν ετοιμάσει τραπέζι. Πρώτα πήγαιναν στο χώρο που είχε στηθεί το γιούκο και ήταν τα προικιά. Εκεί στρώνανε ένα άσπρο σεντόνι μπροστά στο γιούκο και ο γαμπρός πιάνοντας το ρούχο που βρισκόταν πιο χαμηλά στο γιούκο προσπαθούσε να το ρίξει. Ότι δεν έριχνε δεν το έπαιρνε για προίκα. Στη συνέχεια φορτώνανε τα προικιά στα μεταφορικά μέσα που είχαν κάθε φορά. Είτε κάρα παλαιότερα, είτε φορτηγά, είτε αυτοκίνητα αργότερα, τα οποία κάθε εποχή ήταν στολισμένα ανάλογα. Κατά το φόρτωμα των προικιών τα αστεία έδιναν και έπαιρναν αφού οι συγγενείς του γαμπρού για πλάκα, έπαιρναν ακόμα και τις γλάστρες από την αυλή του σπιτιού της νύφης. Ακολουθούσε γλέντι στο σπίτι της νύφης με φαγοπότι και τραγούδι. Δε κρατούσε όμως πάρα πολύ αφού έπρεπε να πάνε τα προικιά στο νέο σπίτι που θα έμενε το ζευγάρι.

Στη συνέχεια όλοι μαζί πήγαιναν στο σπίτι του γαμπρού που θα έμενε το ζευγάρι. Εκεί τακτοποιούσαν τα προικιά και στρώνανε το νυφικό κρεβάτι. Οι συγγενείς του γαμπρού κερνάγανε το νυφικό κρεβάτι ρίχνοντας χρήματα, ενώ όλοι ρίχνανε ρύζι. Ακολουθούσε γλέντι στο σπίτι του γαμπρού με χορό και τραγούδι. Οι χοροί που χόρευαν ήταν κυρίως συρτά και τσάμικα, με χαρούμενες μελωδίες και σκοπούς.

Φωτογραφία του 1930,
μεταφορά των προικιών
ο με φορτηγό.

Έμενε μια εβδομάδα για την ημέρα του γάμου. Τη Δευτέρα και τη Τρίτη υπήρχε σχετική ηρεμία. Την Τετάρτη το βράδυ οι γυναίκες πιάνανε το προζύμι, τη μαγιά, για να φτιάξουν την Πέμπτη το κουλούρι, το κουλιάτσι όπως λέγεται στα αρβανίτικα. Αυτό γινόταν και στο σπίτι του γαμπρού και στο σπίτι της νύφης, αφού και οι δύο είχαν κουλούρια για την ημέρα του γάμου. Την Πέμπτη αφού ζυμώνανε το ζυμάρι, μέχρι αυτό να φουσκώσει φτιάχνανε τα κεντήδια με τα οποία στόλιζαν το κουλούρι. Τα κεντήδια ήταν και αυτά από ζυμάρι και σχημάτιζαν σταφύλια, κληματόφυλλα και άλλα. Στη συνέχεια τα έβαζαν πάνω στο κουλούρι και το έψηναν.

Φτάνανε έτσι στην ημέρα του γάμου. Ο γάμος παλαιότερα γινόταν στα σπίτια. Στη συνέχεια γινόταν και ακόμα συνηθίζεται να γίνεται στο χωριό της νύφης, στην εκκλησία, ημέρα Κυριακή μετά τη λειτουργία. Με το πέρασμα του χρόνου η ώρα του γάμο μεταφερόταν Κυριακή απόγευμα, ενώ σήμερα γίνεται συνήθως Σάββατο απόγευμα.

Φτάνοντας λοιπόν στη μέρα του γάμου, η συγκίνηση ήταν μεγάλη και για την οικογένεια του γαμπρού, αλλά περισσότερο για την οικογένεια της νύφης αφού η κοπέλα θα έφευγε από το σπίτι της. Από νωρίς συγγενείς και φίλοι είχαν μαζευτεί στο σπίτι του γαμπρού για να τον ετοιμάσουν. Το ίδιο και στο σπίτι της νύφης όπου συχνά η συγκίνηση στα μάτια της μάνας ήταν φανερή. Και στα δύο σπίτια ακούγονταν τραγούδια, όπως: Σήμερα λάμπει ο ουρανός σήμερα λάμπει η μέρα, Ωραία που 'ναι η νύφη μας. Όμως τα περισσότερα κυρίως τραγούδια και κατά τη διάρκεια της ετοιμασίας του γαμπρού στο ένα σπίτι και της νύφης στο άλλο και στο δρόμο για την εκκλησία που χόρευαν τα κουλούρια, ήταν οργανικά χωρίς λόγια.

Ερχόταν έτσι η ώρα που το ζευγάρι με τους συγγενείς έπρεπε να πάει στην εκκλησία. Αν τα σπίτια του γαμπρού και της νύφης ήταν στο ίδιο χωριό, τα όργανα έπαιρναν πρώτα το γαμπρό και τους συγγενείς του από το σπίτι και τους πήγαιναν στην εκκλησία όπου περίμεναν τη νύφη. Μπροστά πήγαιναν δύο νεαρά αγόρια, στα οποία έπρεπε να ζουν κι οι δύο γονείς. Από αυτά το ένα κρατούσε το κουλούρι, ενώ το άλλο τα στέφανα. Ακολουθούσαν τα όργανα με το γαμπρό και τους συγγενείς του. Αν πάλι το σπίτι του γαμπρού ήταν σε άλλο χωριό, ο γαμπρός με τους συγγενείς του πήγαινε στην εκκλησία με κάποιο μεταφορικό μέσο όπου περίμεναν τη νύφη.

Στη συνέχεια τα όργανα πήγαιναν στο σπίτι της νύφης. Μπροστά πήγαινε ένα νεαρό αγόρι που κρατούσε το κουλούρι. Ακολουθούσαν τα όργανα με τη νύφη την οποία συνόδευαν ο πατέρας και ο αδερφός της, ή κάποια κοντινά ξαδέρφια και οι συγγενείς. Κατά τη διάρκεια της διαδρομής από το σπίτι της νύφης στην εκκλησία, τα

όργανα έπαιζαν το σκοπό της νύφης, όπως λέγεται. Να σημειώσω εδώ ότι η τελευταία νύφη που πήγε στην εκκλησία με σεγκούνες ήταν το 1937, ενώ από εκεί και πέρα τα άσπρα νυφικά αντικατέστησαν σιγά- σιγά την παραδοσιακή νυφιάτικη φορεσιά.

Μεταφορά της νύφης από το σπίτι της στην εκκλησία, με συνοδεία οργάνων. Φωτογραφία του 1928. Πίσω από τα όργανα διακρίνουμε ένα αγόρι που κρατάει το κουλούρι της νύφης.

Τα τραγούδια του γάμου ήταν κυρίως οργανικά, χωρίς λόγια, σύμφωνα πάντα με μαρτυρίες των κατοίκων. Επίσης τα όργανα έπαιζαν σκοπούς στη μελωδία που έχει το μεγάλο καγκέλι το οποίο οι συγγενείς χόρευαν ελεύθερα πηγαίνοντας στην εκκλησία.

Μόλις έφταναν στην εκκλησία ο πατέρας της νύφης ή όποιος τη συνόδευε την παρέδιδε στο γαμπρό. Με το τέλος του μυστηρίου τα δύο σόγια με τη συνοδεία οργάνων χόρευαν έξω από την εκκλησία το μεγάλο καγκέλι.

Από εκεί όλος ο κόσμος με τα όργανα πήγαιναν στο σπίτι του γαμπρού όπου θα έμενε το ζευγάρι. Εκεί τους υποδέχονταν οι γονείς του γαμπρού που είχαν φτάσει πρώτοι. Η μάνα ή ο πατέρας του γαμπρού με ένα μαντήλι περασμένο στο λαιμό των νιόπαντρων τους τραβούσε να μπουν στο σπίτι, τους έβαζαν να πατήσουν ένα πέταλο ενώ επίσης με μέλι σταύρωναν την πόρτα. Επίσης η μάνα του γαμπρού, αν είχε, κρεμούσε στην νύφη φλουριά τα οποία αποτελούσαν ένα σημαντικό μέρος από τα

κοσμήματα της παραδοσιακής αρβανίτικης φορεσιάς και συνήθως στο κάτω μέρος τους είχαν έναν σταυρό.

Στη συνέχεια ακολουθούσε φαγοπότι χορός και τραγούδι, το οποίο ανάλογα με την οικονομική κατάσταση των οικογενειών μπορούσε να κρατήσει και μία εβδομάδα. Η οικογένεια του γαμπρού φιλοξενούσε συγγενείς ενώ ο χορός έφτανε ως τα ξημερώματα, όπου κοιμώντουσαν και ξανά συνέχιζαν το γλέντι. Η σειρά με την οποία ξεκινούσαν να χορεύουν ήταν η ακόλουθη. Το χορό άνοιγε ο κουμπάρος, ακολουθούσε ο πατέρας και η μητέρα του γαμπρού, ο πατέρας και η μητέρα της νύφης, συνέχιζαν ο γαμπρός και η νύφη, τα αδέρφια τους αν είχαν και οι υπόλοιποι συγγενείς. Οι χοροί που χόρευαν ήταν συρτό και τσάμικο με διάφορες μελωδίες. Κάποια στιγμή όμως και κυρίως στο ξεκίνημα του γλεντιού όλοι οι συγγενείς εκτός από το γαμπρό και τη νύφη, χόρευαν το μεγάλο καγκέλι, το οποίο είχε σαν σκοπό να γνωριστούν τα δύο σόγια μεταξύ τους. Η πίπιζα και το νταούλι έπαιζαν ενώ τα κέρασμα στα όργανα από τους συγγενείς έδιναν και έπαιρναν. Με το πέρασμα του χρόνου το νταούλι και την πίπιζα αντικατέστησαν το κλαρίνο, το λαγούτο, το τουμπελέκι και το βιολί.

Κάποια στιγμή, κατά τη διάρκεια του χορού, το ζευγάρι με το κουμπάρο πήγαιναν στο σπίτι της νύφης, όπου πριν από αυτούς είχαν πάει οι γονείς της, για να πάρει η νύφη την ευχή τους. Εκεί οι γονείς της νύφης τους κερνούσαν κάποιο γλυκό, ενώ το γεγονός αυτό λεγόταν τα επιστροφία της νύφης. Συμβόλιζε πως η νύφη μπορεί να έφυγε από το σπίτι της, αλλά όποτε ήθελε μπορούσε να επισκεφθεί τους δικούς της. Στη συνέχεια το ζευγάρι γύριζε στο σπίτι του γαμπρού που γινόταν το γλέντι και συνέχιζαν το χορό με τους υπόλοιπους συγγενείς.

Αν όμως το σπίτι της νύφης ήταν σε άλλο χωριό, το ζευγάρι με την οικογένεια του γαμπρού πήγαιναν στο πατρικό της νύφης μία εβδομάδα μετά το γάμο. Εκεί τους έκαναν το τραπέζι και η κοπέλα έβλεπε τους δικούς της.

Σήμερα το αν θα γίνουν και ο λόγος και ο αρραβώνας και ο γάμος εξαρτάται από τις οικογένειες του γαμπρού και της νύφης και κυρίως από το ζευγάρι. Συνήθως γίνεται ο αρραβώνας και μάλιστα με όλη τη διαδικασία των χρυσαφικών και ο γάμος. Η νύφη και ο γαμπρός βέβαια δε πάνε στην εκκλησία με όργανα αλλά με πολυτελή αυτοκίνητα. Το γλέντι δε γίνεται πια στο σπίτι του γαμπρού αλλά σε κάποιο κέντρο εκδηλώσεων, ενώ οι χοροί που χορεύονται δεν είναι μόνο τα παλιά παραδοσιακά μας τραγούδια. Χορεύουν και τα νεότερα συρτά τραγούδια ενώ ο χορός μεγάλο καγκέλι δε χορεύετε πια. Εγώ προσωπικά, όλη τη διαδικασία για την έκθεση των προικιών και

το φτιάξιμο του γιούκο την έζησα από κοντά πριν οκτώ χρόνια, στο γάμο μιας κοντινής μου ξαδέρφης. Φυσικά είναι κάτι που δε θα ξεχάσω και θα εξηγήω όποτε χρειάζεται στους νεότερους.

2.6 Ο ΘΑΝΑΤΟΣ

Ο θάνατος αποτελεί ένα ακόμα κοινωνικό αλλά θλιβερό γεγονός. Παρόλ' αυτά όμως ο λαός μας και εδώ, έχει τραγούδια με τα οποία σε αυτήν την περίπτωση εκφράζει τον πόνο του, τα γνωστά μοιρολόγια.

Στον Αυλώνα ο θάνατος ενός ατόμου γινόταν και γίνεται αρχικά γνωστός με το χτύπημα της μεγάλης καμπάνας κυρίως του Αγίου Αντωνίου, ή του Αγίου Δημητρίου, την οποία μερικές φορές συνοδεύουν οι κτύποι της μικρής καμπάνας. Σήμερα βέβαια υπάρχουν και τα χαρτιά που κολλάνε στις διάφορες κολώνες του χωριού κάνοντας επίσης γνωστό το θάνατο ενός ατόμου.

Παλαιότερα η έκφραση που έλεγαν όταν μάθαιναν για το θάνατο κάποιου ήταν: «Ουμπούαρ εδ' άϊ-ντ'λιερε τε γιετε» που σημαίνει χάθηκε και αυτός, συγχωρεμένος να 'ναι. Ακόμα, συγγενείς και φίλοι με το λιτό φαγητό τους, πήγαιναν για τρία μερόνυχτα στο σπίτι της οικογένειας που είχε το πένθος και έτρωγαν όλοι μαζί το φαγητό της παρηγοριάς. Στις μέρες μας συνήθως, δεν πάνε φαγητό για τρεις μέρες, όμως πάνε κάθε μέρα στο σπίτι της οικογένειας που έχει το πένθος ώστε όσο μπορούν να την παρηγορήσουν και να συμπαρασταθούν.

Την ημέρα της κηδείας στο σπίτι του πεθαμένου μαζεύονται μαυροφορεμένοι φίλοι και συγγενείς. Εκεί οι μεγαλύτερες κυρίως σε ηλικία γυναίκες ξεκινούν το μοιρολόι και στη συνέχεια άλλες γυναίκες που ίσως έχουν χάσει πρόσφατα συγγενικά τους πρόσωπα, συνεχίζουν. Κάποια μοιρολόγια που μπόρεσα να μάθω από τους μεγαλύτερους είναι:

Σήκω Μαίρη μου και πέτα

και τον κόσμο χαιρέτα

Αναφέρεται σε ένα κορίτσι 20 χρονών, το οποίο καλούσαν να σηκωθεί να δει και να χαιρετήσει όλο τον κόσμο, αφού δε μπορούσαν να δεχτούν πως τόσο νέα η κοπέλα είχε πεθάνει.

Σε ένα άλλο μία μάνα θυμίζει στον πεθαμένο γιό της να γυρίσει πάλι στο σπίτι, μη θέλοντας να πιστέψει τι είχε συμβεί.

Κοίτα Κώστα μη ξεχαστείς
και στο σπίτι δε ξαναρθείς

Το επόμενο αναφέρεται σε ένα παιδάκι 9 ετών, στο οποίο λένε να αφήσει ένα χώρο στο τάφο σαν παραθυράκι για να τον βλέπουν οι δικοί του και κυρίως η μάνα του.

Να αφήσεις ένα παραθυράκι
να βλέπεις το Σωτηράκι

Ένα άλλο, στο οποίο μια μάνα ζητάει να αγοράσει το βοτάνι το οποίο αν το πει θα πεθάνει και έτσι θα μπορέσει να πάει να βρει το ένα από τα παιδιά της που είχε πεθάνει. Η κόρη της όμως προσπαθεί να τη συνεφέρει, φέρνοντάς την στη πραγματικότητα.

Που πουλάνε το βοτάνι
να πα να τ' αγοράσω εγώ

Μήπως τρελάθηκες μαμά
δε το πουλάνε πουθενά.

Βέβαια παλαιότερα τα μοιρολόγια ήταν πιο συχνά και περισσότερα, σε σχέση με σήμερα. Σήμερα αν δεν υπάρχει κάποια μεγάλη γυναίκα να ξεκινήσει, συνήθως βγάζει το πόνο του λέγοντας για λίγο κάτι ο πιο κοντινός συγγενής του θανόντος, ενώ η σιωπή είναι αυτή που κυριαρχεί.

Φεύγοντας ο νεκρός από το σπίτι, κάποιο άτομο της οικογένειας σπάει ένα πιάτο στην αυλή του σπιτιού. Έτσι θέλουν να δείξουν πως ότι κακό έγινε τελειώνει με το θάνατο του συγγενή τους και να μη συμβεί τίποτα άλλο στο σπίτι.

Για τη μεταφορά του νεκρού από το σπίτι στην εκκλησία και στη συνέχεια στο κοιμητήριο δεν υπήρχαν νεκροφόρες. Τέσσερεις άντρες έπαιρναν δύο μακριά ξύλα, που συνήθως έκοβαν από τη μουριά της αυλής και εκεί μετέφεραν το φέρετρο. Σήμερα φυσικά υπάρχουν για τη μεταφορά του νεκρού οι νεκροφόρες. Μετά την ταφή τόσο παλαιότερα αλλά περισσότερο σήμερα ακολουθεί καφές ή και τραπέζι για τη μνήμη του νεκρού.

3.1 Ο ΚΥΚΛΟΣ ΤΟΥ ΧΡΟΝΟΥ

Τον κύκλο του χρόνου αποτελούν τα Χριστούγεννα, οι Απόκριες, το Πάσχα, τα διάφορα πανηγύρια και όποιες άλλες θρησκευτικές και ταυτόχρονα κοινωνικές γιορτές αλλά και αγροτικές ασχολίες εξελίσσονται μέσα σε ένα χρόνο.

3.2 ΦΘΙΝΟΠΩΡΟ

Η χρονιά, όσο αναφορά τις αγροτικές εργασίες των κατοίκων, άρχιζε το Σεπτέμβριο με τη σπορά. Τον μήνα αυτό, οι Αυλωνίτες ασχολούνταν με το μάζεμα των σταφυλιών ενώ στις 14 Σεπτέμβρη, του Σταυρού, ήταν σημαντική ημέρα για τη σπορά.

Την ημέρα του σταυρού μέσα σε μαντήλια σαν πουγκάκια βάζανε λίγο στάρι ή κριθάρι, ανάλογα τι θα σπέρνανε και ένα κλωνάρι βασιλικό. Το μαντήλι αυτό το βάζανε δίπλα στην Ωραία Πύλη να το ευλογήσει ο παπάς. Στη συνέχεια το παίρνανε και αναμιγνύανε το στάρι ή το κριθάρι που είχαν στο μαντήλι μαζί με το υπόλοιπο σπόρο που θα σπέρνανε στα χωράφια.

Όσο για το μάζεμα των σταφυλιών, ήταν σημαντική υπόθεση αφού το κρασί που έφτιαχναν το είχαν στο καθημερινό τους τραπέζι. Με το μούστο έφτιαχναν επίσης μουσταλευριά και πετιμέζι. Το πιο χαρακτηριστικό τραγούδι για την περίοδο αυτή είναι το ακόλουθο:

Μπαίνω μες τ' αμπέ μωρέ
μπαίνω μες τα' αμπέλι (2)
σα νοικοκυρά (2)

Να κι ο νοικοκύ μωρέ
να κι ο νοικοκύρης (2)
που 'ρχετέ κοντά (2)

Έλα νοικοκύ μωρέ

έλα νοίκοκύρη (2)

να τρηγύσουμέ (2)

κόκκινα σταφύλια να πατήσουμε (2)

Το κρασί το χρησιμοποιούσαν στο σπίτι αλλά και στις ταβέρνες και στα καφενεία. Φυσικά υπήρχαν και οι καλοί πότες που έπιναν κάτι παραπάνω. Παρακάτω παραθέτω ένα απόσπασμα από το βιβλίο του Λιάκουρη (1997) «Αυλώνας Αττικής», στις σελίδες 121-122 σχετικά με κάποιον στο χωριό που είχε πει παραπάνω και μεθυσμένος έφευγε από το καφενείο για το σπίτι του. Στο δρόμο συνάντησε ένα συχωριανό του και έγινε ο παρακάτω διάλογος τον οποίο μας εξιστορεί ο συγγραφέας, ο οποίος ήταν μπροστά στο περιστατικό:

‘Κίτς, ψε βέτε άστου. (Χρήστο, γιατί πας έτσι;)

Σγιά γκιε. Μάτ δρόμι ‘ ν. (Δεν είναι τίποτα. Μετράω το δρόμο)

Πηγαίνοντας λίγο πιο πάνω, σωριάστηκε κάτω. Έτρεξα να τον βοηθήσω. Ο Παντελής τότε φώναξε:

Τσε ψόβε. (Τι έπαθες;)

Κετού μπερα νιε άθροις. (Εδώ έκανα μια άθροιση) απάντησε ο μπαρμπ-Χρήστος, προσπαθώντας να σηκωθεί.’

Τα περιστατικά που συνέβαιναν ανάμεσα σε μεθυσμένους και ξεμέθυστους τόσο την περίοδο που το κρασί μόλις είχε βγει από τα βαρέλια, αλλά και μέσα σε όλη τη χρονιά ήταν πολλά.

Από τον Σεπτέμβρη μέχρι τον Οκτώβριο είχαν τα οργώματα και τη σπορά. Μάλιστα υπάρχει και μια έκφραση που λέγανε:

Νοέμβρη κι αν δεν έσπειρες σιτάρι δε θα κάνεις.

Όλα αυτά συνεχίζονται και σήμερα στον Αυλώνα όμως τα μεγάλα τρακτερ και οι ανέσεις, επιτρέπουν στους γεωργούς να μη τηρήσουν πιστά τις ημερομηνίες της σποράς. Η αλήθεια βέβαια είναι, πως ο αριθμός εκείνων που ασχολούνται με τα χωράφια έχει μειωθεί, όμως πολλοί ασχολούνται όχι για να ζήσουν οικονομικά από αυτά, αλλά για να έχουν για το σπίτι τους δικά τους προϊόντα.

3.3 ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΑ

Ο μήνας Δεκέμβριος με το κρύο και το χιόνι περιλαμβάνει μία σημαντική θρησκευτική εορτή, τα Χριστούγεννα. Παραμονή Χριστουγέννων τα παιδιά του χωριού με καλαθάκια και τρίγωνα στα χέρια, ανά ομάδες γύριζαν τις γειτονιές λέγοντας τα κάλαντα. Η νοικοκυρά του κάθε σπιτιού έδινε στα παιδιά φρούτα, γλυκά που είχε φτιάξει και ίσως μερικές φορές χρήματα. Το βράδυ της παραμονής όλη η οικογένεια ήταν μαζεμένη στο σπίτι. Κάποιοι μάλιστα λένε πως εκείνο το βράδυ στο τζάκι βάζανε ξύλο μόνο από κοριτσά, το οποίο έκαιγε όλη νύχτα. Ξαπλώνανε από ωρίς ώστε να σηκωθούν νύχτα ακόμα να πάνε στην εκκλησία.

Την ημέρα των Χριστουγέννων συγγενείς και φίλοι, μαζεύονταν στο σπίτι εκείνου που γιόρταζε ή σε κάποιο από τα σπίτια των συγγενών. Εκεί ή κάθε γυναίκα έφερνε τις ετοιμασίες της ενώ όλοι μαζί τρώγανε, τραγουδούσαν και χορεύανε. Οι χοροί τους ήταν κυρίως συρτά και τσάμικα.

Παραμονή πρωτοχρονιάς τα παιδιά λέγανε τα κάλαντα ενώ οι γυναίκες φτιάχνανε τη βασιλόπιτα. Η βασιλόπιτα συνήθως ήταν ψωμί το οποίο κεντούσαν με ζαχαρωμένο ζυμάρι. Με το ζυμάρι αυτό απεικόνιζαν πάνω στη βασιλόπιτα όλα τα μέλη της οικογένειας, το σπίτι, τα χωράφια και τα ζωντανά που είχε η οικογένεια.

Ανήμερα της πρωτοχρονιάς και του Αγίου Βασιλείου γυρίζοντας από την εκκλησία, τα μικρότερα παιδιά της οικογένειας, έμπαιναν στο σπίτι με ένα κλαδί ελιάς, κάτι που γίνεται και σήμερα. Έλεγαν ευχές σε όλους: με υγεία και ευτυχία το νέο έτος, χρόνια πολλά, ενώ ο παππούς με τη γιαγιά έδιναν κάποιο χαρτζιλίκι. Στο μεσημεριανό τραπέζι πριν ξεκινήσουν το φαγητό, έκαναν όλοι το σταυρό τους και έλεγαν τις ευχές για το νέο έτος. Ο πατέρας γύριζε μία φορά τη βασιλόπιτα και την άφηνε να δουν σε πια μεριά θα σταματήσει. Ότι απεικονιζόταν πάνω στη βασιλόπιτα στη μεριά που θα σταματούσε, θα ήταν και το τυχερό τμήμα από την περιουσία της οικογένειας για τη νέα χρονιά. Αυτό σε αρκετά σπίτια συνεχίζεται και σήμερα. Άλλοι πάλι έστρωναν ένα άσπρο πανί κάτω και ο πατέρας της οικογένειας γύριζε τη βασιλόπιτα. Αν η βασιλόπιτα έπεφτε από την πλευρά που ήταν τα κεντίδια, σήμαινε πως η οικογένεια θα είχε μέσα στη χρονιά περισσότερο στάρι. Αν πάλι σταματούσε από την ανάποδη πλευρά η οικογένεια θα είχε περισσότερο κριθάρι. Ακολουθούσε η γιορτή των Θεοφανείων όπου και πάλι τα παιδιά έλεγαν τα κάλαντα στις γειτονιές, ενώ στα σπίτια των εορταζόντων δινόταν ευκαιρία για τραγούδι και χορό.

3.4 ΑΠΟΚΡΙΕΣ

Επόμενος σταθμός και ευκαιρία για χορό και τραγούδι είναι οι απόκριες. Την περίοδο των απόκρεων οι δρόμοι γέμιζαν με μασκαράδες, οι περισσότεροι από τους οποίους μαύριζαν το πρόσωπό τους με μουτζούρα. Την περίοδο αυτή επίσης συγκεντρώνονταν σε αλάνες ανά γειτονιές και άναβαν μεγάλες φωτιές. Γύρω από τις φωτιές αυτές τραγουδούσαν και χόρευαν, ενώ τα πειράγματα και τα αστεία δεν είχαν τέλος. Οι χοροί και τα τραγούδια την περίοδο των απόκρεων είναι σατιρικά. Κάποια από τα τραγούδια αυτά είναι: Λεμονάκι μυροδάτο, Καλογέροι κάνουν γάμο, Πως το τρίβουν το πιπέρι, Στης ακρίβειας τον καιρό, Τρεις σπανοί από την πόλη, Τρεις αδερφούλες. Ένα σατιρικό στιχάκι που λεγόταν επίσης, προφανώς για κάποια χοντρή γυναίκα που ήθελαν να κοροϊδέψουν είναι:

της μπροστινής της έπρεπε καρέκλα να καθίσει
και μια γαϊδουροκεφαλή να τη ξεκοκαλίσει.

Την Καθαρά Δευτέρα γινόταν ο μεγάλος χορός στην πλατεία του χωριού, το ντιβάνι, όπως λέγεται. Ο χορός αυτός γινόταν επίσης το Πάσχα και στο πανηγύρι του χωριού του Αγίου Πνεύματος αλλά κυρίως τις Αποκριές. Παρακάτω παραθέτω κάποια τμήματα από τη δημοσίευση του κ. Νικόλαου Οικονομίδη που έγινε το 2007 στην εφημερίδα ανεξάρτητος Παρατηρητής, με αριθμό φύλλου 26 και τίτλο: Δημόσια αποκριάτικη εκδήλωση Το «Ντιβάνι» ή το «Σέρσι»

‘ Στο Σάλεσι – Μπούγα, στο προαιώνων Κακοςάλεσι, τον σημερινό Αυλώνα τελούσαν οι κάτοικοί του την αποκριάτικη εκδήλωση ‘Το Ντιβάνι’. Ένα πολιτιστικό πανηγύρι, το οποίο έχει συνάφεια με τα τοπικά ήθη, έθιμα και πανηγύρια του χωριού. Οι ρίζες της ιστορικής εκδήλωσης πρέπει να βρίσκονται στα τέλη του 18^{ου} και αρχές του 19^{ου} αιώνα. Όπως αναφέρουν ορισμένοι παλαιοί Αυλωνίτες το ντιβάνι είναι ένα παλαιό αρβανίτικο αποκριάτικο έθιμο, που εξελίσσετο στην κεντρική πλατεία του τότε χωριού. Η λέξη ‘ντιβάνι’ σημαίνει μια δημόσια χορευτική εκδήλωση που παίρνει μέρος όλο το χωριό.

Όταν κάποτε οι κάτοικοι του χωριού χρησιμοποιούσαν την έκφραση ‘θα πάμε σήμερα ντιβάνι’, τούτο σήμαινε ότι θα φορέσουν άντρες και γυναίκες, τις εθνικοτοπικές στολές τους και θα κατευθυνθούν προς την κεντρική πλατεία του χωριού, (συνήθως το επαρχιακό κέντρο), για να λάβουν ενεργό μέρος στην εορταστική αποκριάτικη εκδήλωσή τους.

Ο χορός είναι ένα πανάρχαιο οικουμενικό φαινόμενο και μια πανανθρώπινη κληρονομιά που εκφράζει, χαροποιεί και ψυχαγωγεί τον άνθρωπο.

Οι εκδηλώσεις του ντιβανιού εκράτησαν μέχρι το 1039, οπότε και χάθηκαν τα ίχνη τους (εννοεί των Αρβανιτών) μέσα στην πορεία του χρόνου. Πολλά είναι τα αίτια του κακού στις άσχημες συνθήκες ζωής που περνούσε η Ελλάδα. Από εκείνη την εποχή μέχρι το 1960 είχαν περιορισθεί μέχρι και σταματήσει να γίνονται πολιτιστικές εκδηλώσεις. Σιγά-σιγά άρχισε, μέσα στις αντιξοότητες της ζωής, να μην είναι έντονο το ενδιαφέρον για πανηγύρια και γιορτές. Η ιστορία όμως επαναλαμβάνεται στη ζωή του ανθρώπου. Το έτος 2002, επανέκαμψε η πατροπαράδοτη αποκριατική εκδήλωση, 'το Ντιβάνι' και καθιερώθηκε να εορτάζεται με μεγαλοπρέπεια κάθε χρόνο.'

Το «ντιβάνι» στην κεντρική πλατεία το 1947.

Την Καθαρά Δευτέρα λοιπόν το μεσημέρι κατά της δύο τρεις η ώρα, άρχισε να ακούγεται η πίπιζα και το νταούλι. Πρώτοι οι άντρες που ήταν στα καφενεία και στις ταβέρνες γύρω από την πλατεία έφταναν σε αυτή, ενώ σε λίγο όλο το χωριό είχε συγκεντρωθεί και ο χορός είχε ξεκινήσει. Μικροί και μεγάλοι, οι περισσότεροι ντυμένοι με τις παραδοσιακές τους φορεσιές, χόρευαν στους ρυθμούς της πίπιζας και του νταουλιού πιασμένοι σε έναν μεγάλο κύκλο.

Με την εμφάνιση και χρησιμοποίηση του κλαρίνου, υπήρχαν και περίοδοι που στο ντιβάνι χόρευαν και τραγουδούσαν με δύο ζυγίες. Έπαιζε για λίγη ώρα το νταούλι και η πίπιζα σταματούσαν, έπαιζε το κλαρίνο με το λαγούτο και πάλι άλλαζαν.

Στο ντιβάνι χόρευαν όλους τους χορούς με διάφορα τραγούδια. Το συρτό, το τσάμικο, τη πλέξιζα το χειμαριώτικο, το μικρό και το μεγάλο καγκέλι και το χασάπικο. Επίσης οι χοροί και τα τραγούδια τις αποκριές ήταν πιο ελεύθερα και στους στίχους των τραγουδιών και στις κινήσεις των χορευτών. Ο χορός κρατούσε μέχρι αργά το απόγευμα όπου νύχτωνε και έτσι έφτανε στο τέλος του.

Σήμερα το ντιβάνι γίνεται μόνο την Κυριακή πριν την Καθαρά Δευτέρα, με τη συμμετοχή όλων των μελών του πνευματικού κέντρου αλλά και γενικότερα των κατοίκων, σε μια προσπάθεια διατήρησης αυτού του εθίμου.

Φωτογραφία από το έθιμο ντιβάνι, κατά την αναβίωσή του το 2002. Στη φωτογραφία είναι κάποια από τα νέα μέλη του πνευματικού κέντρου.

3.5 ΠΑΣΧΑ

Με το τέλος της Καθαρής Δευτέρας ξεκινάει η νηστεία του Πάσχα. Ο καιρός περνάει με τους πιστούς και ιδιαίτερα τις γυναίκες να πηγαίνουν στην εκκλησία στους χαιρετισμούς και έτσι φτάνουμε στην Κυριακή του Λαζάρου. Τα παιδιά με κεντημένα με λουλούδια καλαθάκια γυρίζουν τις γειτονιές λέγοντας τα κάλαντα:

Λάζαρε πες μας τι είδες
εις τον Άδη που επήγες
είδα τρόμους είδα φόβους
είδα βάσανα και πόνους
δώστε μου λίγο νεράκι
να ξεπλύνω το φαρμάκι
το φαρμάκι των (σπηλαίων)
και μη με ρωτάτε πλέον

Ακολουθεί η Μεγάλη Εβδομάδα. Τη Μεγάλη Παρασκευή οι γυναίκες του χωριού στόλιζαν τον επιτάφιο με λουλούδια από τις αυλές και τους κήπους τους. Όλη το μεσημέρι της μεγάλης Παρασκευής τραγουδούσαν τον επιτάφιο. Το πιο γνωστό μοιρολόι το οποίο και μπόρεσα να μάθω ήταν, Σήμερα μαύρος ουρανός:

Σήμερα μαύρος ουρανός, σήμερα μαύρη μέρα
σήμερα όλοι θλίβονται και τα βουνά λυπούνται
σήμερα έβαλαν βουλή, οι άνομοι εβραίοι
οι έννομοι και τα σκυλιά κι τρεις καταραμένοι
ο Κύριος ηθέλησε, να μπει σε περιβόλι
να λάβει δύπνο μυστικό για να τον λάβουν όλοι
κι η Μάρθα κι η Μαγδαλινή και του Λαζάρου η μάνα
και του Ιακώβ η αδερφή, οι τέσσερις αντάμα
έπιασαν το στρατί στρατί, στρατί το μονοπάτι
άνοιξε πόρτα του λήστου και πόρτα του Πιλάτου
η πόρτα από το φόβο της, ανοίγει μοναχή της
κοιτά ζερβά κοιτά δεξιά, βλέπει τον Άγιο Γιάννη

Άγιε μου Γιάννη Πρόδρομε και του ιού μου διδάσκαλε
μην είδες τον ιόκα μου, μην είδες τον ιό μου
δεν έχω λόγια να σου πω, λόγια να σου μιλήσω
Τον βλέπεις κείνον το γυμνό, Τον παραπεταμένο
οπού φορεί πουκάμισο, στο αίμα βουτηγμένο
οπού φορεί στην κεφαλήν, αγκάθινο στεφάνι
Εκείνος είναι ο ιόκας σου και με διδάσκαλός μου

Μετά τη Μεγάλη Παρασκευή όλοι περιμένουν με χαρά την Ανάσταση του Κυρίου και την ημέρα του Πάσχα. Την ημέρα εκείνη σε όλες τις γειτονιές ακούγονται χαρούμενες φωνές, η αναγγελία του χαρμόσυνου γεγονότος και η επιβεβαίωσή του, Χριστός Ανέστη – Αληθώς Ανέστη, τραγούδια και χοροί. Πλανόδιοι οργανοπαίχτες γύριζαν τις γειτονιές του χωριού, παίζοντας διάφορους σκοπούς. Από όπου περνούσαν στηνόταν και ένας χορός. Αφού τρώγανε λοιπόν οι κάτοικοι του Αυλώνα, με τη συνοδεία της πίπιζας και του νταουλιού άρχιζαν να συγκεντρώνονταν στην κεντρική πλατεία για το μεγάλο χορό, το ντιβάνι. Ο χορός εκεί κρατούσε μέχρι το απόγευμα.

Βέβαια με το πέρασμα του χρόνου η συγκέντρωση αυτή άρχισε να χάνεται και οι Αυλωνίτες συνέχιζαν και συνεχίζουν το χορό στα σπίτια τους σε μεγάλες παρέες.

3.6 ΠΑΝΗΓΥΡΙΑ - ΚΑΛΟΚΑΙΡΙ

Κοιτάζοντας το χωριό, νομίζεις πως το αγκαλιάζουν τα εξωκλήσια, μιας και είναι περιτριγυρισμένο από αυτά. Ξεκινώντας από το βουνό ψηλά είναι η Αγία Τριάδα. Συνεχίζοντας βλέπεις το εξωκλήσι της κοιμήσεως της Θεοτόκου, η Παναγίτσα όπως λέμε, του Αγίου Γεωργίου, ενώ πιο κοντά στο χωριό η Αγία Παρασκευή και η Αγία Κυριακή. Στην κάτω πλευρά του χωριού, ανατολικά ο Άγιος Σπυρίδωνας, ο Άγιος Ιωάννης ο Νηστευτής, ενώ βγαίνοντας από το χωριό στην βόρεια πλευρά του συναντάς το εξωκλήσι του Αγίου Νικολάου και λίγο πιο μακριά του Αγίου Αθανασίου. Επίσης στο βουνό πάνω από το χωριό είναι τα εξωκλήσια της Αγίας Μαρίας, της Μεταμόρφωσης του Σωτήρα και του Προφήτη Ηλία. Κεντρική εκκλησία του χωριού είναι ο Άγιος Αντώνης και Άγιος Ανδρέας, ενώ πολύ κοντά σε αυτήν είναι και ο Άγιος Δημήτριος στον οποίο λειτουργούν και εκτός της ημέρα της γιορτής του.

Τα πανηγύρια αποτελούσαν τόπους και τρόπους συνάντησης των συγγενών-σογιών που ήταν μακριά. Κάθε φορά εκείνος που στο χωριό του είχε πανηγύρι φιλοξενούσε τις ημέρες του πανηγυριού τους συγγενείς του από άλλα χωριά. Για αυτό το λόγο τα μέρη με τα οποία είχαν πιο πολλές σχέσεις οι Αυλωνίτες ήταν εκείνα στα οποία έμεναν οι συγγενείς τους. Αυτά είναι τα γειτονικά χωριά κυρίως της Βοιωτίας, όπως Οινόφυτα, Άγιος Θωμάς, Άρμα, Θήβα.

Όλες οι εκκλησίες και τα εξωκλήσια του χωριού λειτουργούνταν και λειτουργούνται με τη συμμετοχή του κόσμου. Όμως, δε γινόντουσαν ούτε γίνονται σε όλα πανηγύρια.

Το μεγάλο πανηγύρι στον Αυλώνα γίνεται του Αγίου Πνεύματος. Κάποιοι κάτοικοι λένε πως το πανηγύρι από παλιά γινόταν του Αγίου Δημητρίου, όμως λόγω καιρικών συνθηκών και άλλων δυσκολιών που ίσως αντιμετώπιζαν αυτή την περίοδο οι κάτοικοι το μετέφεραν του Αγίου Πνεύματος και έτσι το συνεχίζουμε εμείς σήμερα. Την ημέρα του Αγίου Πνεύματος το πρωί ο κόσμος πήγαινε στο εξωκλήσι πάνω στο βουνό. Μετά τη λειτουργία τρώγανε και χορεύανε στο χώρο γύρο από την εκκλησία, ενώ το απόγευμα ο χορός συνεχιζόταν στην πλατεία. Βέβαια θέλω να σημειώσω πως ο κόσμος τις ημέρες του πανηγυριού, ήταν κάπως επιφυλακτικός για το πόσο θα διασκεδάσει, καθώς είχαν παρατηρήσει πως τέτοιες μέρες κάτι κακό γινόταν στο χωριό.

Με το πέρασμα του χρόνου στο πανηγύρι, οι ταβέρνες του χωριού έφερναν ορχήστρες για να χορέψει ο κόσμος. Ο χορός γινόταν ανά τραπέζια - παρέες. Την κάθε παρέα αποτελούσαν συγγενείς και φίλοι. Ένα άτομο από κάθε παρέα πριν κάτσουν στο μαγαζί, πήγαινε και έπαιρνε σειρά χορού από την ορχήστρα, έπαιρνε δηλαδή νούμερο για το πότε θα χορέψουν. Έτσι όταν ερχόταν η σειρά τους σηκώνονταν για χορό. Βέβαια μία παρέα μπορεί να χόρευε και δύο ώρες, οπότε συχνά μένανε παρέες χωρίς να χορέψουν.

Οι μουσικοί που έπαιζαν και τραγουδούσαν στα πανηγύρια ήταν από τις γύρω περιοχές, όπως από τον Άγιο Στέφανο, τα Σκούρτα αλλά και από την Εύβοια που πολύ συχνά, μέχρι πρόσφατα, ερχόταν ο Κόρος. Για αυτό κάποιοι συρτοί χοροί έμοιαζαν με τις μελωδίες που χορεύουν οι Αρβανίτες της Εύβοιας. Επίσης ο Κόρος έπαιζε με βιολί αυτά που οι Αυλωνίτες χόρευαν παλαιότερα με τη πίπιζα και το νταούλι. Έτσι επηρεάζονταν και προσαρμόζονταν σε αυτό που άκουγαν.

Σήμερα ορχήστρα φέρνει ο Δήμος στην πλατεία του χωριού. Δε παίρνουν πια σειρά χορού, αλλά όποιος θέλει όποτε θέλει σηκώνεται να χορέψει με τη παρέα του σε δικό του κύκλο. Όμως εκείνοι που θέλουν να χορέψουν μόνοι τους και κατά κάποιο τρόπο είναι και οι πιο μερακλίδες περιμένουν να περάσει η ώρα, να χορέψει ο πολύς ο κόσμος και όταν ο χώρος που είναι για χορό έχει σχεδόν αδειάσει σηκώνονται και χορεύουν με την παρέα τους έναν αργό συνήθως και λεβέντικο χορό. Το κέρασμα στα όργανα φυσικά υπήρχε υπάρχει και κατά τη γνώμη μου θα συνεχίσει να υπάρχει, αφού αποτελεί μέρος της διασκέδασής μας αλλά και κυρίως μέρος της χορευτικής διαδικασίας.

Λίγο μετά το Πάσχα, του Αγίου Γεωργίου, όπως λένε οι μεγαλύτεροι, η πλαγιά δίπλα από το εξωκλήσι ήταν γεμάτη κόσμο. Εκεί οι τσοπάνηδες του χωριού είχαν ψήσει σφαχτά και μοίραζαν μαζί με γιαούρτι και τυρί. Ακολουθούσε τραγούδι και χορός ως αργά.

Σήμερα την παράδοση αυτή συνεχίζουν οι Σαρακατσάνοι του χωριού. Μετά τη λειτουργία σε ένα χώρο που έχουν διαμορφώσει, στη μεγάλη βρύση όπως λέμε οι ντόπιοι, κοντά στο εξωκλήσι του Αγίου Γεωργίου, όποιος θέλει μπορεί να πάει να φάει και να χορέψει. Ο χορός ξεκινάει με την ορχήστρα να παίζει πρώτα Σαρακατσάνικα. Στη συνέχεια Αρβανίτικα και μετά νεότερα τραγούδια και σκοπούς ενώ ο χορός τελειώνει αργά το απόγευμα.

Άλλες θρησκευτικές γιορτές οι οποίες συνοδεύονταν με παραδοσιακό τραγούδι και χορό ήταν στις 17 Ιουλίου της Αγίας Μαρίνας και στις 6 Αυγούστου στη γιορτή

της Μεταμόρφωσης του Σωτήρα. Σε αυτές τις δύο γιορτές ο κόσμος πρώτα πήγαινε στο εξωκλήσι που γινόταν η λειτουργία. Για να φτάσει μέχρι εκεί ένα τμήμα του δρόμου πήγαιναν με τα ζώα και το υπόλοιπο με τα πόδια. Στις γιορτές αυτές μαζεύονταν κόσμος και από διπλανά χωριά. Μετά τη λειτουργία ανά παρέες μαζεύονταν σε κάποια αλάνα και η κάθε παρέα έτρωγε τα φαγητά που είχε φέρει. Πάντα πήγαιναν εκεί πλανόδιοι οργανοπαίχτες που γύριζαν τις παρέες παίζοντας τους σκοπούς που η κάθε παρέα ζητούσε. Κάποιες φορές μάλιστα η ομάδα των οργανοπαιχτών δεν ήταν μόνο μία αλλά δύο ή και παραπάνω. Έτσι ο χορός συνεχιζόταν ως αργά. Στην Αγία Μαρίνα, πολλά άτομα τόσο από τον Αυλώνα όσο και από διπλανά χωριά και κυρίως από τα Σκούρτα, έμεναν εκεί το βράδυ. Είχαν πάρει μαζί τους χοντρά ρούχα για να σκεπαστούν και το πρωί, ανήμερα της εορτής πήγαιναν στην εκκλησία.

Αναχώρηση για την Αγία-Σωτήρα, 6 Αυγούστου 1934.

Σήμερα ο κόσμος συνεχίζει να πηγαίνει στα εξωκλήσια αυτά και πάλι σε παρέες να κάθονται ως αργά το βράδυ να τρώνε και να χορεύουν. Τώρα βέβαια έχουν περισσότερες ανέσεις αφού με γεννήτριες έχουν φως όλη νύχτα και για τη μετακίνησή τους στο μεγαλύτερο μέρος της διαδρομής χρησιμοποιούν το αυτοκίνητο. Ωστόσο ένα τμήμα για να φτάσουν στην εκκλησία γίνεται με τα πόδια αφού το εξωκλήσι της Αγίας Μαρίνας βρίσκεται σε μια απότομη πλαγιά, που φτάνεις με ένα μονοπάτι. Οι πλανόδιοι μουσικοί δε λείπουν για να παίξουν στην κάθε παρέα το τραγούδι που εκείνη θέλει.

Στις υπόλοιπες γιορτές συγγενείς και φίλοι γύριζαν από σπίτι σε σπίτι εκείνων που γιόρταζαν. Το φαγητό απλό, ότι είχε ο κάθε ένας όμως η αγάπη μεγάλη και έτσι τα γλέντια που γίνονταν ήταν ακόμα μεγαλύτερα.

Χαρακτηριστικό είναι αυτό που άκουσα από όλα σχεδόν τα άτομα από τα οποία πήρα συνέντευξη: Κορίτσι μου, μπορεί να μην είχαμε μεγάλα σπίτια και να ήμασταν κουρασμένοι από τις αγροτικές δουλειές, όμως το τραγούδι και ο χορός ποτέ δεν έλειπε. Και τα σημερινά γλέντια, που φτουράνε μπροστά σε αυτά που κάναμε εμείς. Σήμερα τα έχετε όλα και είστε όλο γκρίνια.

Τους καλοκαιρινούς μήνες και κυρίως του Ιουνίου η αγροτική ασχολία ήταν ο θερισμός. Ο θερισμός πριν τις θεριστικές μηχανές γινόταν με τα δρεπάνια, από άντρες και γυναίκες, στα χωράφια γύρω από το χωριό. Αφού θέριζαν, το στάρι που έπαιρναν το πήγαιναν στο μύλο να το αλέσουν. Τον καιρό αυτό το τραγούδι που ακουγόταν συχνά ήταν το παρακάτω:

Μαριωρή του μύλωνα (3)

χάλασε ο μύλος δε γυρνά
είναι η πέτρα χάλασμένη
κι άλεστο το στάρι μένει

Μαριωρή του μύλωνα (3)

χάλασε ο μύλος δε γυρνά
ένα δόντι ολό και σπάει
κι όλο το άλεσμα χαλάει

Μαριωρή βρε Μαριωρή (3)

Χάλασε ο μύλος δε μπορεί
Κάποιο δόντι θα 'χει σπάσει
Κι ο τροχός εχεί χαλάσει

Μαριωρή του μύλωνα (3)

χάλασε ο μύλος δε γυρνά
ούτε τρίβει ούτε αλέθει
κι όλο μας χαλάει το κέφι

4.1 ΟΙ ΧΟΡΟΙ ΠΟΥ ΧΟΡΕΥΟΝΤΑΙ ΣΤΟΝ ΑΥΛΩΝΑ

Οι χοροί που χορεύονταν στον Αυλώνα ήταν: το συρτό, το τσάμικο, ο γυναικείος χορός πλέξιζα, το χειμαριώτικο το οποίο χορευόταν από τους μεγαλύτερους κυρίως σε ηλικία άντρες και το καγκέλι, το οποίο διακρίνεται σε μικρό και μεγάλο.

Σημαντικό είναι να γνωρίζουμε τα μουσικά όργανα με τα οποία χόρευαν. Αρχικά χρησιμοποιούσαν το νταούλι και την πίπιζα ή αλλιώς караμούζα. Με το πέρασμα του χρόνου στη θέση αυτών ήρθε το κλαρίνο, το τουμπελέκι, το βιολί και το λαούτο. Σήμερα όμως εκτός από τα προηγούμενα χρησιμοποιείται κάποιες φορές η ηλεκτρική κιθάρα και το ντραμς.

Χαρακτηριστική είναι η παρατήρηση των μεγαλύτερων κυρίως σε ηλικία ανθρώπων, που λένε πως με το νταούλι και τη πίπιζα οι χοροί και γενικότερα οι σκοποί ήταν πιο αλέγκρο. Όταν ήρθε το κλαρίνο μπήκαν καινούρια λόγια στα τραγούδια. Οι παλιότερες μελωδίες αντικαταστάθηκαν από καινούριες οι οποίες βασίζονταν στις παλιές, αλλά ήταν προσαρμοσμένες στα νέα μουσικά όργανα. Το πιο χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι στο χορό χειμαριώτικο, ο οποίος χορευόταν με το τραγούδι μια μελαχρινή, ενώ με το κλαρίνο χορεύεται κυρίως με το τραγούδι παπαδοπούλα.

Χορός στα εγκαίνια θεμελίωσης του Μουσείου Ζυγομαλά το '35.

4.2 ΣΥΡΤΟ

Ξεκινώντας να αναφέρω πως ως συρτό, χαρακτηρίζαν κυρίως τους πιο στρωτούς-αργούς χορούς, ενώ ως καλαματιανό χαρακτηρίζαν το πιο γρήγορο συρτό. Το συρτό χορεύεται με 10 ή 11 βήματα. Χαρακτηριστική είναι η άρση του αριστερού ποδιού στο όγδοο βήμα ενώ το δέκατο βήμα μπορεί να γίνει μόνο με κράτημα του δεξιού ποδιού δίπλα στο αριστερό πόδι, είτε με σταύρωμα πίσω και έτσι να έχουμε δύο βήματα. Τους χορούς που χαρακτηρίζαν ως καλαματιανό τους χόρευαν με 12 βήματα αφού εξαιτίας της ταχύτητας της μελωδίας έκαναν σταυρώματα και μέσα και έξω. Υπάρχουν διάφορες μελωδίες από τις οποίες έπαιρνε το όνομά του ο χορός. Ο ρυθμός του είναι 7/8 αλλά και 2/4. Η λαβή είναι από τις παλάμες με τους αγκώνες λυγισμένους, ενώ ο πρώτος με το δεύτερο πιάνονταν με μαντήλι. Φυσικά ο πρωτοχορευτής κάθε φορά κάνει τις δικές του προσωπικές φιγούρες και με αυτόν τον τρόπο δίνει το προσωπικό του ύφος στο χορό. Κάποιοι από τους πιο γνωστούς συρτούς χορούς της περιοχής είναι: Πύργος γυάλινος, Αυτά τα μάτια τα γλυκά, Αναστασιά, Μου παρήγγειλε τ'αηδόνη, κυρ Αριστεΐδη μου, ενώ κάποια αρβανίτικα από τα οποία το πιο γνωστό και σήμερα σε μικρούς και μεγάλους είναι το: Ντο τα πρες κοτσίδετε, που σημαίνει θα σου κόψω τις κοτσίδες. Άλλα είναι: Τσε κα ρούγα τσε γκεμόν – Τι έχει ο δρόμος που βροντάει, Ρα καμπάνα ι Παπαντησε – Χτύπησε η καμπάνα της Υπαπαντής, Νιε βάζε νιε κοπιλιε – Ένα κορίτσι, μια κοπέλα.

Χορός μπροστά στην ταβέρνα του Λέκο-Σύρμα το '46. (Διακρίνονται: Ιωαν Τόλιας, Αθ.

4.3 ΤΣΑΜΙΚΟ - ΤΣΙΑΜΙΚΟ

Το τσάμικο είναι το γνωστό σε όλους μας τσάμικο της Ρούμελης και του Μωριά με τις 15 χορευτικές κινήσεις και με ρυθμό εξάσημο. 'Ο τσιάμικος' μάλιστα θεωρείτε καθαρά αρβανίτικος χορός, ενώ το όνομά του προήλθε από την Αρβανίτικη φυλή των Τσιάμηδων, σύμφωνα με τον Κόλλια (1990) «Αρβανίτες και η καταγωγή των Ελλήνων». Πρόκειται για έναν αντρικό λεβέντικο χορό. Φυσικά επειδή τσάμικο χωρίς φιγούρες δε γίνεται, καλύτερο τσάμικο χόρευε εκείνος που έκανε τα πιο ωραία τσαλιμάκια, με ομορφιά και ανδρεία. Τσάμικο βέβαια στον Αυλώνα αλλά και γενικότερα στα αρβανιτοχώρια χόρευαν και οι γυναίκες, κάτι όχι και τόσο συνηθισμένο. Κάποιοι πιστεύουν πως αυτό συνέβαινε γιατί οι γυναίκες βοήθησαν τους άντρες στις διάφορες μάχες και συμπεριφέρθηκαν με ανδρεία και δυναμισμό. Έτσι οι άντρες τις επέτρεψαν μετά τη νίκη των διαφόρων μαχών να χορέψουν και εκείνες τσάμικο. Αξιοσημείωτο είναι, πως υπήρχαν φορές που γυναίκες αρβανίτισσες χόρευαν τόσο ωραίο και λεβέντικο τσάμικο που και οι άντρες έκαναν στην άκρη όταν σηκώνονταν αυτές. Όπως χαρακτηριστικά μια γιαγιά μου είπε: όταν σηκωνόταν να

Απ' το δημόσιο χορό στην κεντρική πλατεία το '38, στα εγκαίνια της εκκλησίας του Αγ.Αντωνίου.

χορέψει η Μαρίτσα οι άντρες καθόντουσαν κάτω.

Τα τραγούδια που μπορούμε να αναφέρουμε στο τσάμικο είναι: Καινούρια λόγια μου έρθανε, Κόφτην Ελένη την ελιά και Σελήμπεης.

4.5 ΠΛΕΞΙΖΑ

Η πλέξιζα ήταν ένας γυναικείος χορός ο οποίος εντάσσεται στις τράτες. Χορευόταν κάθε Κυρακή μετά τη λειτουργία στο προαύλιο τη εκκλησίας, αλλά και στους χορούς που γίνονταν τις απόκριες και το Πάσχα στην πλατεία του χωριού. Εκεί οι γυναίκες πιασμένες χιαστί, είτε δίνοντας η κάθε μία τα χέρια της το δεξί δεξιά και το αριστερό αριστερά, είτε κάνοντας τα χέρια τους χιαστί μπροστά στην κοιλιά τους τραγουδούσαν αυτά που ήθελαν να πουν και δε μπορούσαν να τα εκφράσουν κάπου αλλού, ώστε να ακουστούν στην κοινωνία. Στον κύκλο πρώτα πιάνονταν οι παντρεμένες και στη συνέχεια οι ελεύθερες. Μία από τις παντρεμένες ξεκινούσε το τραγούδι. Έλεγε ένα με δύο στίχους αργά, τους οποίους επαναλάμβαναν με την ίδια ταχύτητα και οι υπόλοιπες και έναν με δύο στίχους γρήγορα τους οποίους και πάλι επαναλάμβαναν οι άλλες γυναίκες. Ο ρυθμός του χορού είναι 2/4. Σήμερα υπάρχει ποικιλία από δίστιχα που θυμούνται γυναίκες του χωριού, ένα όμως τραγούδι είναι αυτό που μπορέσαμε να έχουμε ολόκληρο. Το τραγούδι είναι το ακόλουθο:

Ανάμεσα σε δυο βουνά

γαιτανι ροΐδο γαΐτανο (2) αργό

Γαΐτανα – γαΐτανάκι μου πλεγμένο (2) γρήγορο

μια χαρά μια χαρά ησάν το καημένο

Ανάμεσα νεε ντι γκουρ

μπουαρε βα ιζα λαζουρε (2) αργό

Κους τε τσον τι α γιαπε πραπε (2) γρήγορο

σε βαΐζεζα, λαζούρε σε κα νιάτρε

Ουμπουμπουκιά σενε μυγδαλιέτε (2) αργό

μπάρι ζου , μπαρι ζου ε τζουαρ φλιέτε

Νάνι τσε μπα, στε μπαρι τζουαρ φλιέτε (2) γρήγορο

ουμπουμπουκιά, ουμπουμπουκιά σενε μυγδαλιέτε

Νάνι τσε μπα τσε μπά ρι τζούαρ νιόμε (2) αργό

θας με, θας με μες μαρτόμε

Νάνι τσε μπα, τσε μπα ρι τζουαρ φλιέτε (2) γρήγορο

με με ου, μεμα ουμαρτούα Βέτε

Το τραγούδι αναφέρεται σε μια νέα κοπέλα και λέει:

Ανάμεσα σε δυο βουνά μια κοπέλα έπλεκε το γαϊτάνι το οποίο ήταν πολύ ωραίο.

Ανάμεσα σε δύο πέτρες η κοπέλα έχασε το μπλε της φούντι και όποιος το βρει να της το δώσει πίσω γιατί δεν έχει άλλο.

Συνεχίζει λέγοντας πως άνθισαν οι αμυγδαλιές και το χόρτο έβγαλε άνθη.

Τώρα που το χόρτο έγινε χλωρό, λέει η κοπέλα, μάνα πάντρεψέ με. Τώρα τον χόρτο έβγαλε φύλλα και η μάνα παντρεύτηκε μόνη της και άφησε την κόρη.

Στο αργό μέρος, τα βήματα του χορού είναι μία μετατόπιση δεξιά και μία αριστερά. Πρώτα το δεξί πόδι πάει προς τα δεξιά και ακολουθεί και κλείνει δίπλα του σε θέση προσοχής το αριστερό πόδι. Το ίδιο γίνεται και προς τα αριστερά με το αριστερό πόδι. Στο γρήγορο μέρος ο χορός είναι στα τρία με χαμηλές προβολές.

Φωτογραφία του χορού πλέξιζα από γυναίκες του χωριού, το 2002.

4.6 ΧΕΙΜΑΡΙΩΤΙΚΟ

Ο χορός χειμαριώτικο χορεύεται από τους μεγαλύτερους κυρίως σε ηλικία άντρες. Είναι αργός συρτός χορός με αργά λεβέντικα βήματα. Χορεύεται όπως ο συτός, με το όγδοο βήμα άρση του αριστερού ποδιού και το δέκατο βήμα είτε μάζεμα του δεξιού ποδιού στα σφυρά του αριστερού, είτε δύο βήματα με πίσω σταύρωμα. Στο χορό αυτό κάποια στιγμή ο πρωτοχορευτής μπορεί να χορέψει μόνος του διαγράφοντας έναν μικρότερο κύκλο μέσα στον κύκλο που ήδη σχηματίζουν οι υπόλοιποι άντρες. Κατά τη διάρκεια αυτή, ο πρωτοχορευτής κάνει στροφές και χτυπήματα αυτοσχεδιάζοντας και προβάλλοντας τον εαυτό του στο κοινωνικό περίγυρο, ανεξάρτητα από τη οικονομική του κατάσταση και την κοινωνική του θέση. Τελειώνοντας τον κύκλο που διαγράφει μόνος του, πιάνεται και πάλι στην αρχή συνεχίζοντας αν θέλει τις φιγούρες μέχρι να τελειώσει ο χορός. Παλαιότερα ο χορός αυτός χορευόταν με το τραγούδι <Μια μελαχρινή>, ενώ σήμερα χορεύεται και με το τραγούδι <Παπαδοπούλα>.

4.7 ΚΑΓΚΕΛΙ

Ο χορός καγκέλι χορεύεται ελεύθερα, σε ζευγάρια αντικριστά. Τα ζευγάρια αποτελούνται είτε από δύο άντρες, είτε από δύο γυναίκες. Για να χόρευαν στο ίδιο ζευγάρι ένας άντρας με μία γυναίκα έπρεπε να είναι συγγενείς. Οι χορευτές ξεκινούσαν ρυθμικά με διάσταση του δεξιού ποδιού προς τα δεξιά και στη συνέχεια σταύρωμα του αριστερού ποδιού πάνω από το δεξί με (αλλαγή). Το ίδιο έκαναν και προς τα αριστερά με το αντίθετο όμως πόδι.

Τα χέρια κινούνταν προς την ίδια πλευρά που κινείται και το σώμα. Οι γυναίκες ή κρατούσαν μαντήλια σε τριγωνική μορφή ή είχαν τα χέρια σε σχήμα γροθιάς στη μέση. Οι άντρες είχαν τα χέρια ανοιχτά και λεβέντικα. Τόσο κατά τη διάρκεια του χορού αλλά και πολύ περισσότερο προς το τέλος που ο ρυθμός γινόταν πιο γρήγορος και εκεί σαν φιγούρες έκανα στροφές άντρες και γυναίκες, ενώ μόνο οι άντρες έκαναν χτυπήματα.

Το καγκέλι διακρίνεται σε μικρό και μεγάλο. Τα βήματα του χορού είναι τα ίδια και στις δύο περιπτώσεις όμως διαφέρουν οι μελωδίες, η διάρκεια και το κοινωνικό δρώμενο στο οποίο χορευόταν το κάθε ένα.

Το μικρό καγκέλι χορευόταν στον αρραβώνα, τα βαπτίσια και άλλες χαρές. Είχε διάφορες μελωδίες όπως: Μια χήρα πούλαγε κρασί και Παναγιούλα. Ο ρυθμός του ήταν είτε 7/8 είτε 2/4. Ένας συρτός χορός μπορούσε να εξελιχθεί σε μικρό καγκέλι. Δηλαδή οι χορευτές ενώ ήταν πιασμένοι σε κύκλο και χόρευαν ένα συρτό χορό, η μουσική μπορούσε να αλλάξει και να συνεχίσει σε μορφή μικρό καγκέλι. Έτσι οι χορευτές άφηναν τα χέρια και χόρευαν ελεύθερα σε ζευγάρια.

Το μεγάλο καγκέλι χορευόταν στους γάμους. Αρχικά το χόρευαν με έναν οργανικό σκοπό χωρίς λόγια, ενώ αργότερα και με το πέρασμα των χρόνων το χόρευαν κυρίως με τη μελωδία <στα Ρίτσα βγαίνει ένα νερό>. Η διάρκειά του ήταν διπλάσια ή και τριπλάσια από τη διάρκεια που έχουν συνήθως τα τραγούδια, ενώ ο ρυθμός του ήταν 7/8. Το μεγάλο καγκέλι από την αρχή μέχρι το τέλος χορευόταν σε ζευγάρια και ποτέ σε κύκλο. Σκοπός του χορού αυτού ήταν να ενώσει τα δύο σόγια, του γαμπρού και της νύφης. Για αυτό στα ζευγάρια που χόρευαν το ένα άτομο ήταν συνήθως από το σόι της νύφης και το άλλο από το σόι του γαμπρού. Τα μαντήλια που κρατούσαν στο μεγάλο καγκέλι ήταν συνήθως τα δώρα του γάμου, αφού παλαιότερα συνήθιζαν να πηγαίνουν για δώρα, μαντήλια. Επίσης στο χορό αυτό χόρευαν όλοι οι συγγενείς όχι όμως ο γαμπρός με τη νύφη. Εκείνοι, κατά τη διάρκεια του χορού αυτού καθισμένοι

στο γιορτινό τραπέζι απολάμβαναν το χορό των συγγενών τους. Το μεγάλο καγκέλι παλαιότερα το χόρευαν αρχικά μετά το γάμο, στην αυλή της εκκλησίας και στη συνέχεια κατά τη διάρκεια του γλεντιού που γινόταν μετά το γάμο.

Ο χορός καγκέλι από τα μικρότερα μέλη του χορευτικού του Δήμου.

Οι μεγαλύτεροι κυρίως σε ηλικία, χαρακτηρίζουν το μεγάλο καγκέλι ως επίσημο, ενώ το μικρό ανεπίσημο. Κατά τη γνώμη μου, τόσο ο χαρακτηρισμός αυτός όσο και ο διαχωρισμός του χορού σε μικρό και μεγάλο, εκφράζουν τη σημαντικότητα του γεγονότος στο οποίο χορεύεται το κάθε ένα. Το μεγάλο καγκέλι δηλαδή, το χόρευαν στο γάμο, ο οποίος ήταν πιο σημαντικό γεγονός από ότι ο αρραβώνας, στον οποίο χόρευαν το μικρό καγκέλι.

4.8 ΧΑΣΑΠΙΚΟ ΓΡΗΓΟΡΟ

Ένας ακόμα χορός που χόρευαν ήταν το γνωστό χασάπικο. Πιασμένοι από τους ώμους χόρευαν στα τρία με γρήγορες κυρίως μελωδίες. Ο χορός αυτός βέβαια χορευόταν από τους πιο νέους και δεν αναφέρεται τόσο από τα άτομα μεγάλης ηλικίας.

Πανηγύρι του 1976. (Η στολή της πρώτης δεν είναι αυθεντική του χωριού).

Οι χοροί που σήμερα χορεύουν είναι κυρίως το συρτό και το τσάμικο. Το χασάπικο γρήγορο δε χορεύεται τόσο πολύ καθώς το θεωρούν περισσότερο λαϊκό παρά παραδοσιακό χορό. Το χειμαριώτικο χορεύεται, αλλά το χορεύουν και άντρες και γυναίκες. Αμφιβάλλω αν όλοι όσοι το χορεύουν γνωρίζουν τι ακριβώς χορεύουν. Βλέπω όμως πως το χαίρονται και εκφράζονται μέσα από αυτό. Μάλιστα οι άντρες κάποιες φορές πιάνονται από τους ώμους εκτός τον πρώτο, που πιάνεται από την παλάμη για να μπορεί να κάνει τις φιγούρες που θέλει. Οι χοροί πλέξιζα, και καγκέλι χορεύονται σε διάφορες εκδηλώσεις με τις χορευτικές ομάδες του πνευματικού κέντρου.

Φυσικά σήμερα δε χορεύουμε με τον ίδιο ακριβώς τρόπο που χόρευαν και παλαιότερα. Κατά τη γνώμη μου, το σημαντικό είναι ότι ακόμα εκφραζόμαστε μέσα από αυτούς τους χορούς και μεταδίδουμε στις νέες γενιές την παράδοση. Η ενδυμασία έχει αλλάξει όπως και οι κοινωνικές απόψεις, επομένως έχουμε αλλαγές στα βήματα, τα οποία είναι πιο πεταχτά σε κάποιους χορούς που παλαιότερα δεν ήταν, λόγω της βαριάς φορεσιάς και της σεμνότητας που έπρεπε να δείχνει η γυναίκα.

Σχετικά με τη δεκαετία περίπου του '30, οι κάτοικοι του χωριού και ιδιαίτερα οι νέοι προσπαθούσαν να μάθουν τους μοντέρνους χορούς, τους οποίους άκουγαν από τα δυο - τρία γραμμόφωνα που είχαν αρχίσει να εμφανίζονται στο χωριό. Βέβαια καθώς ήταν κοντά στην Αθήνα οι νέες τάσεις μαθαίνονταν γρήγορα. Λέγοντας μοντέρνους χορούς εννοώ το βαλς, το φοξ αγκλε και το τανγκό τους οποίους και χόρευαν. Σύμφωνα με τον Λιάκουρη (1997) στο βιβλίο του «Αυλώνας Αττικής» στη σελίδα 164, είχαν γίνει προσπάθειες από τον Αντώνη Κ. Τσάδαρη να διδάξει τους χορούς αυτούς στους νέους που ενδιαφέρονταν. Εκείνος τους ήξερε από το χοροδιδασκαλείο στο οποίο δούλευε και είχε ο θείος του Περικλής Τσάδαρης κάπου στην Αθήνα. Τα αποτελέσματα των μαθημάτων δεν ήταν και τα καλύτερα πάντως η προσπάθεια είχε γίνει. Κάποιοι μάλιστα, κατά τη διάρκεια της έρευνάς μου προσπάθησαν να θυμηθούν τα βήματα με όχι τέλεια αλλά ικανοποιητικά αποτελέσματα.

4.2 ΝΤΟΠΙΟΙ ΜΟΥΣΙΚΟΙ ΚΑΙ ΤΡΑΓΟΥΔΙΣΤΕΣ

Ο Αυλώνας κατά καιρούς εμφανίζει καλούς μουσικούς και τραγουδιστές από τους οποίους η πιο γνωστή είναι η Γιωργία Μιττάκη.

Σύμφωνα με μαρτυρίες κατοίκων, φωτογραφικό υλικό αλλά και το βιβλίο του Λιάκουρη (1997) «Αυλώνας Αττικής», στις σελίδες 128-129, έχω να αναφέρω τα παρακάτω. Πρώτα από όλα τα μουσικά όργανα που χρησιμοποιούσαν παλαιότερα ήταν το νταούλι και η πίπιζα ή αλλιώς ζουρνάς κάτι που γινόταν περίπου μέχρι το 1880. Γύρω στα 1900 πίπιζα ή αλλιώς καραμούζα, έπαιζε ο Σταύρος Τσάδαρης και νταούλι ο Κωτς Κοροβέσης. Στη συνέχεια πίπιζα έπαιζε Χρήστος Ιωαν. Μπουγέσης, γνωστός με το όνομα Κιτσο Γιαννάτσης, ενώ νταούλι ο Κωτς Κοροβέσης και μετά ο Φώτης Σιδέρης. Ο Γιαννάτσης με τον Κοκοντίνη ήταν οι καλύτερες πίπιζες σε ολόκληρη την Αττικοβοιωτία. Ο Γιαννάτσης, για τον οποίο όταν μιλάνε σήμερα οι μεγαλύτεροι χαίρονται ολόκληροι και θυμούνται τα πανηγύρια που έκαναν, μπορούσε να παίζει χωρίς διακοπή ατέλειωτες ώρες ενώ ήταν περιζήτητος σε γάμους και πανηγύρια από τη Θεσσαλία μέχρι τα Μεσόγεια. ‘Με το θάνατό του έκλεισε μία εποχή’, όπως χαρακτηριστικά λέει ο κ. Λιάκουρης στο βιβλίο του στη σελίδα 128. Συνεχιστές ήταν στην πίπιζας Παρασκευάς Παπαγιάννης και στο νταούλι ο Σωκράτης Δημ. Τούσης και ο Μήτσο Γιωργίτσας, οι οποίοι σύντομα εγκατέλειψαν.

Ο Π. Παπαγιάννης με την πίπιζα στην αυλή του σπιτιού του.

Αργότερα την κομπανία αποτελούσαν το λαγούτο, το βιολί, το κλαρίνο και το σαντούρι. Άλλοι οργανοπαίχτες από τον Αυλώνα τις δεκαετίες του '20 και του '30 ήταν ο Γεωρ. Δάκος στο κλαρίνο και ο Γεωρ. Χρυσούλας στο λαγούτο. Στις δεκαετίες του '40 και του '50 οι περισσότεροι χοροί γίνονταν με τους Ηλία Γούβα στο κλαρίνο, Σταμάτη Μπαλόκα στο σαντούρι, Περικλή Λιάκουρη στο βιολί, Μπάνινο και αργότερα Μπαλάση στο λαούτο.

Συχνά ερχόταν στο χωριό το συγκρότημα του γνωστού Γιώργου Παπασιδέρη, ενώ βιολί είχε παίξει και ο Αραπάκης. Επίσης στον Αυλώνα μέχρι και σήμερα έρχεται ο δεξιότηχης του βιολιού Γεργ. Κόρος, ο οποίος έχει παντρευτεί την Αυλωνίτισσα Ασημίνα Γεωρ. Παπαθεωδώρου.

Η Γεωργία Μιττάκη

Η γνωστή Γεωργία Μιττάκη ξεκίνησε στις αρχές της δεκαετίας του '30 με το όνομα Γεωργιούλα και μια καθαρή φωνή. Τους πρώτους σκοπούς τραγούδησε στις πλαγιές του Αυλώνα. Γονείς της ήταν ο Κουρουμπέτσης και η Όλγα Φίστη, ενώ αργότερα παντρεύτηκε τον Γιώργο Μιττάκη. Άρχισε να γίνεται γνωστή τραγουδώντας με διάφορα μουσικά λαϊκά συγκροτήματα, ενώ στις επόμενες δεκαετίες κυκλοφόρησε πολλούς δίσκους και η φήμη της έφτασε μέχρι την Αμερική. Η μεγάλη της επιτυχία ήταν < Με γέλασαν μια χαραυγή της Άνοιξης τ' αηδόνια > το οποίο είχε γίνει γνωστό σε όλη την Ελλάδα.

Παρέα με ντόπιους κατοίκους διασκεδάζουν με το νταούλι και την πίπιζα.

Σήμερα τα μουσικά όργανα που χρησιμοποιούν είναι το κλαρίνο, το βιολί, το τουμπιλέκι, όμως κάποιες φορές χρησιμοποιούνται και μη παραδοσιακά όργανα όπως είναι η ηλεκτρική κιθάρα. Ακόμα και σήμερα όμως, υπάρχουν αρκετά νέα παιδιά στο χωριό που ασχολούνται με την παραδοσιακή μουσική και το τραγούδι. Από αυτά ο πιο γνωστός τόσο στον Αυλώνα όσο και στις γύρω περιοχές, είναι ο Γιώργος Κυριακού, ο οποίος παίζει κλαρίνο και αποτελεί βασικό μέλος στις σημερινές ορχήστρες του χωριού σε πανηγύρια και χορούς.

4.3 ΛΟΓΙΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΩΝ

ΚΑΘΙΣΤΙΚΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ

1. Αδέρφια μη μαλώνετε

Αδέρφια μη μαλώνετε
και μη κακολογείτε

Γιατί θα έρθει ένας καιρός
πάλι ν' ανταμωθείτε

Για μια κληρονομιά
χαλάτε την καρδιά σας

Όλα εδώ θα μείνουνε
και δε θα 'ρθουν κοντά σας

2. Πατέρα μας μεγάλωσες

Πατέρα μας μεγάλωσες
με πίκρες και με πόνους
και τώρα που μας πάντρεψες
μας έκανες γειτόνους

έχω πολλά παράπονα
πατέρα από 'σένα
μα τώρα που μας πάντρεψες
μας έστειλες στα ξένα
το τραγούδι μπορεί να συνεχίσει σαν αμανές.

3.Νερατζούλα Φουντωμένη

Νερατζούλα φουντωμένη (2)
πούνε τ' άνθη σου νερατζούλα,
πούνε τ' άνθη σου

Πούνε η πρώτη ομορφιά σου (2)
πουν τα κάλη σου νερατζούλα
πουν τα κάλη σου

Φυσιξέ βοριάς κι αέρας (2)
κι τα τίναξε νερατζούλα
και τα τίναξε

4. Τι έχεις Ρίνα

Τι έχεις Ρίνα κι αρρωσταίνεις (2)
κι όλο δένει το λαιμό
ΡινιώΚατερινιώ
κι όλο δένεις το λαιμό
δε βγαίνεις να σε δω

Όρε σπάσε Ρίνα αυτή τη ρόκα (2)
π' όλο δένεις στο λαιμό
Ρινιώ Κατερινιώ
π' όλο δένεις στο λαιμό θα σε κλέψω δε μπορώ

(Λείπουν κάποια λόγια)

τι τα θέλεις τα προικιά κόρη του παπά

Σε παντρεύει η ομορφιά σου (2)

το φαντάζομαι κι εγώ

Ρινιώ Κατερινιώ

το φαντάζομαι κι εγώ δε βγαίνεις να σε δω

5. Σήκω Διαμάντω

Σήκω Διαμάντω να πας για ξύλα

δε μπορώ μάναμ δε μπορώ

σύρε να φέρεις το γιατρό

Σήκω Διαμάντω να πας στο μύλο

δε μπορώ μάναμ δε μπορω

σύρε να φέρεις το γιατρό

Σήκω Διαμάντω να σε παντρέψω

όπαλα μάναμ όπαλα

τι μου 'πες και δώμου τα

6. Γιάννο μου

Κοιμάσε βρέχει ο ουρανός

βρέχει ο ουρανός Γιάννο'μ και βρέχεσαι

χιονίζει θα κρυώσεις

θα σου βραχούν Γιάννο'μ τ' άρματα

7. Το Ποτάμι

Και το ποτάμι, άντε Ρούσα παπαδιά
και το ποτάμι ήταν θολό
και το ποτάμι ήτα ν θολό θολό κατεβασμένο
σέρνει λιθά, άντε Ρούσα παπαδιά
σερνει λιθάρια ριζιμιά (2)
σέρνει δέντρα ξεριζομένα
κι ανάμεσα άντε Ρούσα παπαδιά
κι ανάμεσα στους κλώνους του (2)
το ‘να το λεν άντε Ρούσα παπαδιά
το ‘να το λέγαν Γιαννακό(2)
τον άλλον Κωνσταντίνο

8. Εγώ είμαι η βλάχα η όμορφη

Εγώ είμαι η βλάχα η όμορφη η βλάχα η παινεμένη
Που ‘χω τα χίλια πρόβατα (2)
Τα πεντακόσια γίδια
Λύκος να φάει τα πρόβατα
και τσάκαλος τα γίδια
και μια μεγάλη αρρώστια να πέσει στο τσοπάνι
να μείνει η βλάχα η όμορφη

9. Τα λερωμένα τ' άπλυτα

Πέτα τα λερωμένα τα' άπλυτα
τ θαλασσοβρεμένα γιοχ αμάν
πάρτα και ρίχτα στη φωτιά (2)
και κάψε τα για μένα γιοχ αμάν

ψηλά τη χτίζεις τη φωλιά
και θα λυγίσει ο κλώνος
και θα σου φύγει το πουλί
και θα σου μείνει ο πόνος

Ένα αργό τραγούδι που άλλες φορές το έλεγαν γύρω από το τραπέζι στο τέλος του γλεντιού και άλλες φορές ενώ γύριζαν στα σπίτια τους μετά από χορό ανά παρέες είναι το παρακάτω:

10. Τώρα τα πουλιά τώρα τα χελιδόνια

Τώρα τα πουλιά τώρα τα χελιδόνια
τώρα οι πέρδικες (2)
τώρα λαλούν και λένε ξύπνα αφέντη μου

ΣΥΡΤΟ - ΜΙΚΡΟ ΚΑΓΚΕΛΙ

Το παρακάτω τραγούδι χορεύεται στην αρχή σαν συρτό, ενώ προς το τέλος χορεύεται σαν μικρό καγκέλι.

1. Μια χήρα πούλαγε κρασί

Μια χήρα πούλαγε κρασί (2)

και κοσκινίζει στάρι (2)

γιατί χηρά γιατί λερώνεις το κρασί

γιατί λερώνεις το κρασί στο στάρι ρίχνεις βρώμι

στο στάρι ρίχνεις βρώμι

εχώ κορην εχώ κορή για παντρεία

εχώ κορή για παντρεία

θελώ να κάνω προίκα (2)

θελώ να φτιάξω ζώνη του γαμπρού

ποδιά της πεθεράς μου (2)

ΑΡΒΑΝΙΤΙΚΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ

Παρακάτω παραθέτω κάποια αρβανίτικα τραγούδια τα οποία έχω ακούσει να τραγουδιούνται και να χορεύονται στον Αυλώνα. Τα λόγια και τη μετάφραση των τραγουδιών τα πήρα από το βιβλίο του Θανάση Μωραΐτη, Ανθολογία αρβανίτικων τραγουδιών της Ελλάδας.

1. Φουστανέλα με γαζί

Φουστανέ –μορέ ντιαλιό
Φουστανέλα με γαζί
ου τ' α ντρέκια μερακλί

Κουρ ε βεσς δε ντέλι(ε) νε χόρε
Βασσαζιπ τε βίνιεν τόρε

Βέτουλα ζογραφιστέ
Τε τε κίσσε ν' αγκαλιέ

Ντριζί φουστανέλατε
Εδέ βισς τε πέρατε

Φουστανέλα – αγόρι μου
φουστανέλα με γαζί
σου 'χω φτιάξει μερακλή

Όταν τα φοράς και βγαίνεις
τα κορίτσια σε κυκλώνουν

Φρύδια μου ζωγραφιστά
να σε είχα στην αγκαλιά μου

Βγάλε τις φουστανέλες
και φόρεσέ τα αλλιώςτικα

2. Λίτσε μόνι Λίτσε

Λίτσε μόνι Λίτσε

Μόνι δέμον κουρ ου ρίσσε;
κουρ ου μπεςσε τι κοπίλιε
αχ μόνι λιούλιε τρανταφίλιε

Λίτσα μωρέ Λίτσα

δαίμονα πότε μεγάλωσες
πότε έγινες εσύ κορίτσι
αχ! Λουλούδι μου τριαντάφυλλο

Λίτσε μόνι Λίτσε

Μόνι δέμον κουρ ου ρίσσε;
Μ ταγκίσι μεμε μόλα
Πα ου μπεςσε κάκιε νιόρα

Λίτσα μωρέ Λίτσα

δαίμονα πότε μεγάλωσες
με τάισε η μητέρα μου μήλα
γι' αυτό μεγάλωσα τόσο γρήγορα

Λίτσε μόνι Λίτσε

μόνι δέμον κουρ ου ρίσσε;
Με ταγκίσι μεμα ντάρδα
Πα ου μπεςσε κάκιε ε μπάρδα

Λίτσα μωρέ Λίτσα

δαίμονα πότε μεγάλωσες
με τάισε η μητέρα μου αχλάδια
γι' αυτό έγινα τόσο άσπρη

3. Ρα καμπάνα ι Παπαντίσε - Χτύπησε η καμπάνα της Υπαπαντής

Ρα καμπάνα ι Παπαντήσε

νγκρου βαϊζό τε βεσς νε κλίσσε

Χτύπησε η καμπάνα της Υπαπαντής

σήκω κορίτσι μου να πας στην εκκλησία

Ρα καμπάνα ντι-τρι χέρε

νγκρου βαϊζό τε βεσς τσεμπερέ

Χτύπησε η καμπάνα δυο-τρεις φορές

σήκω κορίτσι μου να βάλεις το τσεμπερί

Έα νάνι κατά νάνι

τσε για μεμα νγκα ντιβανι

Έλα τώρα

που η μάνα σου είναι στο χορό

Έα τε τε πουθ νιε χέρε

νάνι τσε καμ πίρε βέρε

Έλα να σου πάρω ένα φιλί

τώρα που 'χω πει κρασί

4. Νιε βάιζε νι κοπίλιε – Ένα κορίτσι, μια κοπέλα

Νιε βάιζε νιε κοπίλιε
-ι ντάρι ου-
κετού νε γκιτονί

Ένα κορίτσι, μια κοπέλα
-ο δόλιος εγώ-
εδώ στη γειτονιά

Αγιό μ' α μούαρ μέντιν
Δε σ' βέτε νε σστεπί

Αχ! Αυτή μου πήρε το μυαλό
και δεν πάω σπίτι μου

Τρεγκόβα νιε μενάτε
Νιε πλιάκε νε σστεπί

Έστειλα ένα πρωινό
μια γριά σπίτι της

Ι θα:μói βάιζεζα ίμε
Ψε νουκ μαρτόνε τι;

Της είπε: γιατί βρε κορίτσι μου
δεν παντρεύεσαι;

5. Ντο τ' α πρες κοτσίιδετ - Θα σου τις κόψω τις κοτσίδες

Ντο τα' α πρες -άιντε μói
ντο τα' α πρες κοτσίιδετε
τε τ' α βερβίτ νγκα σκίντετε

Θα σου τις κόψω
τις κοτσίδες
και θα τις πετάξω στα σκίνα

Ντο τα' α πρες κοτσίιδετ γκλιάτε
πο τσζε τούρμπεμ νγκα ιτ' άτε

Θα σου τις κόψω τις μεγάλες σου κοτσίδες
αλλά ντρέπομαι τον πατέρα σου

Μói κοτσίιδε δραγκολιέ
τε τε κίσσε ν' αγκαλιέ

εσένα με τις φιδίσιες κοτσίδες
αχ! να σε είχα αγκαλιά

6. Ανθίσι ντρίζα ε μάλιτ - Άνθισε το λουλούδι του βουνού

Ανθίσι ντρίζα ε μάλιτ
ε ντζούαρ καρποσκίντ

Άνθισε το λουλούδι του βουνού
κι έβγαλε καρπό

Περ τι μόνι λιούλιε κρίνε
αρνίσα πρίντε τιμ

Για σένα κρινολούλουδο
αρνήθηκα τους γονείς μου

Με γκιουάιτινε πρίντε
σ' με ντούαν νε σστεπί

Μ' έδιωξαν οι γονείς μου
δε με θέλουν πια σπίτι

Ι ντάρι τσσε ντο μπενεμ
μόι λιούλιε ου πα τι

Τι θ' απογίνω ο δύστυχος
αχ! λουλούδι μου, δίχως σου;

Λιάε κεμπενε λιάε
περβίσσε τίρτινε

Πλύνε το πόδι σου
και βγάλε την κάλτσα

Τε σσοχ κεμπενε ε μπάρδε
Δε μίρμε σσπίρτινε

Να δω το άσπρο πόδι σου
και πάρε μου την ψυχή

7. Τσσε κα ρούγκα τσσε γκιεμόν – Τι έχει η στράτα και βροντάει

Μόνι τσσε κα ρούγκα τσσε γκιεμόν;
Βάιζε μονομπίλιε σσκον

Τι έχει η στράτα και βροντά;
Η μοναχοκόρη περνάει

Μόνι ρούγκα ντο κεντούαρε
βάιζα ντο μαρτούαρε

Η στράτα θέλει τραγούδι
και το κορίτσι παντρειά

Σι τ' ε μπενιε ατιέ τσσε σσκόνι (e)
τσσε ε καμ ντζεν τε τε βεζζντόνι (e);

Τι να κάνω που έχω συνηθίσει
Να περνάω και να σε βλέπω

ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΤΕΣ

Όνοματεπώνυμο	Ηλικία
Γιώργα Σοφία	82
Βόγγλη Κατερίνα	70
Βόγγλης Σπύρος	75
Στεργίου Αριστείδης	65
Σύρμας Νικόλαος	80
Μπουγιέση Σοφία	43
Μπουγιέσης Ευάγγελος	49
Μαντής Νικόλαος	80
Μαντή Κωνσταντίνα	76
Παπαγιάννης Γιώργος	47
Λέκκα Αικατερίνη	90
Παλαιολόγου Μαρία	50
Κοροβέσης Γιώργος	60
Μωραΐτη Δήμητρα	60
Λέκκα Βαγγελιώ	80
Λέκκας Δημήτρης	85
Λέκκα Νίνα	70
Γώγου Χρυσή	41
Οικονομίδης Νικόλαος	65
Καλλίνη Παρασκευή	43
Παχύς Κωνσταντίνος	46
Δαύρη Ιωάννα	45

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- ❖ Λιάκουρης, Δ. (1997). *Αυλώνας Αττικής (Σάλεσι ή Κακοσάλεσι)*
- ❖ Κόλλιας, Α. (1990) *ΑΡΒΑΝΙΤΕΣ ΚΑΙ Η ΚΑΤΑΓΩΓΗ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ*
- ❖ Καργάκος, Σ. (2005) *ΑΛΒΑΝΟΙ ΑΡΒΑΝΙΤΕΣ ΕΛΛΗΝΕΣ*
- ❖ Νέζης, Ν., Γιώτας, Δ. (2006) *Πάρνηθα*
- ❖ Μπίρης, Κ. (1960) *ΑΡΒΑΝΙΤΕΣ ΟΙ ΔΩΡΙΕΙΣ ΤΟΥ ΝΕΟΤΕΡΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ*
- ❖ Πρανσιδης, Ι. *Ο χορός στην ελληνική παράδοση και η διδασκαλία του.*